

Kooperatif Postası

KARINCA

Temmuz 2018 Yıl: 85 Sayı: 979 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Temmuz 2018 Yıl: 85 Sayı: 979 ISSN: 1300-1450

KARINCA
YIL: 85 SAYI: 979
Temmuz 2018
ISSN: 1300-1450
Türk Kooperatifçilik Kurumu Baskın, Yayıncı, Anlaşım ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına Kurulmuş
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Yayın İşleri Müdürü ve Baş Editör
Doç. Dr. Hasan YAVUZ
Editörler Kurulu
Prof. Dr. Mustafa PARILTI
Prof. Dr. Serdar SAĞLAM
Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Prof. Dr. Tuhan ÇETİN
Doç. Dr. Hasan YAVUZ
Doç. Dr. Hâşim ÖZÜDOĞRU
Doç. Dr. Mehmet BAŞ
İktisadi ve İstatistik Anabilim Dalı (Yönetim Yeri)
Hıran 10844 4401 Çarşıbaşı Mahallesi
Etileray Mahallesi Tavşanlılar Çarşısı No: 205-10
02022 - Beşiktaş/İstanbul/66000
Tel: (0212) 472 58 58 - 472 58 11
Beşerî Daire: (0212) 472 57 64
www.karinca.org.tr
karinca@kocnet.net.tr
admin@kocnet.org.tr
T.C. Ziraat Bankası Çarşıbaşı Şubesi
Hıran No: 707025-0002
IBAN: TR68 0800 0010 2007 0700 7800 03
Akademi Kurumu
Yayıncı Kurum Bilgi: TÜL TL (KURU) Kuruluş
Fiyatı: 10 TL, (KURU) Nakdi
The Subscription Price in the reserve in USA Dollars
24 is sent annual journal correspondence relating to:
The review should be sent to:
"Türk Kooperatifçilik Kurumu" Baskın, Yayıncı, Anlaşım ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Etileray Mahallesi Tavşanlılar Çarşısı No: 205-10
02022 - Beşiktaş/İstanbul/66000
Tel: (0212) 472 58 58 - 472 58 11
Beşerî Daire: (0212) 472 57 64
Yorum, Anlaşım, Sorular ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
KARINCA & the monthly journal of Turkish Cooperatives
Anatomical format in PDF
Yazdırma ayrıntıları: Her bir sayfa için ayrı ayrı
Gözetim ve inceleme için ayrı ayrı
Yazdırma ayrıntıları: Her bir sayfa için ayrı ayrı
Yazdırma ayrıntıları: Her bir sayfa için ayrı ayrı
Yayın Yeri
Yayıncı Kurum Bilgi
Baskın Tarihi
2 Ağustos 2018
Baskın Yeri ve Sayısı
Ağustos 2018 Sayı: 979
Kocacık Köyü, Beşiktaş Çarşısı, İstanbul/66000
İstanbul/66000
admin@kocnet.net.tr

Bu Sayıda.....

Başyazı	1
YEMEK SADIĞÖLÜ NORVEÇİN BAŞAĞLI SİĞİR GENETİK KOOPERATİFİ; GENO VE NORVEÇ KIRMIZISI ÜZERİNE BİR DÜŞÜNÜLENİRME	3
SÖNER ALTAŞ KONUT YAPI KOOPERATİFİNDE ORTAKLIKTAN ÇIKARMA USULÜ VE ÇIKARILMAYA İTİRAZ YOLLARI	12
MUSTAFA YAVUZ KOOPERATİF ÖRTÜMLERİNİN DEVREDİLEBİLME ESASLARI	20
MUSTAFA YILDIRIM ARDA ÖZÇAĞLAR KOOPERATİF SPOR KULÜPLERİ: BARCELONA ÖRNEĞİ	33
ÖZDEMİR SATTICI TOPRAK KOOPERATİFLERİNE İÇ DENETİM MEKANİZMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER	37
YETER DEMİR USLU YENİLENEBİLİR ENERJİNİN SÜRÜDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	43
GÖKHAN GÖKMEN BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ TARİHİNDE SAKARYA SAĞIRI EMİR MU'ZZİ'NİN ÖNEMİ	43

Dergimize gönderilen yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU YÖNETİM KURULU

- Başkan : Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yard. : Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye : Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye : Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye : Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye : Prof. Dr. Tuhan ÇETİN
Üye : Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Üye : Doç. Dr. Hâşim ÖZÜDOĞRU
Üye : Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR
Üye : Yrd. Doç. Dr. Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU DENETİM KURULU

- Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA
Doç. Dr. Erol DEMİR

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU HAYSİYET DİVANI

- Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir UNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiyi gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilmiş olarak teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakterleriyle yazılması
4. Tezimize yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfa olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiyi gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

KARINCA 1

Başyazı

Değerli kooperatif dostları;

Bilindiği gibi kooperatifçilik hareketinin uluslararası alandaki en üst kuruluşu olan ve 1895 yılında kurulan Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından 96 yıldır Temmuz ayının ilk cumartesi günü **“Uluslararası Kooperatifler Günü”** olarak kutlanmaktadır. Bu bağlamda bu yıl dünya kooperatifçilik günü, **BM** ve **ICA**’nın birlikte oluşturdukları, **ILO, FAO** ve Dünya Çiftçiler Birliğinin de üyesi oldukları Kooperatifleri Destekleme ve Geliştirme Komitesi **COPAC** tarafından **5 Temmuz 2017** Cumartesi günü kutlanmıştır.

COPAC’ın 2018 yılı içinde odaklandığı temel çalışma alanlarından birisi **BM** Binyıl hedeflerine, kooperatiflerin olası katkılarının neler olabileceğine dair çalışmaların yer aldığı **“Dünyamızı Dönüştürmek: Kooperatif 2030”** belgeleridir. **COPAC** bu çerçevede her bir sürdürülebilir kalkınma hedefi için, o hedefe yönelik kooperatiflerin katkısının neler olabileceğini ortaya koyan strateji belgeleri yayınlamıştır.

Eylül 2000’de toplanan **BM** Genel Kurulu’nda 147 devlet ya da hükümet başkanı (**toplam 189 üye ülke**) **“küresel düzeyde insan onuru, eşitlik ve esenlik ilkelerinin güçlendirilmesi için topluca taşıdıkları sorumluluğu”** kabul ederek Binyıl Bildirgesi’ni ilan etmişlerdir. Söz konusu ilkelerin hayata geçirilmesi için sekiz adet Binyıl Kalkınma Hedefi belirlenmiştir. Bu sekiz hedef her bir ülke için 2015 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadele alanında sağlanan ilerlemeyi ölçülebilir ve izlenebilir bir biçimde gösterecek şekilde geliştirilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma anlayışının gelişmesinde atılan bir diğer önemli adım dünyada sürdürülebilir kalkınma konusunda karşı karşıya kalınan konuları görüşmek amacıyla Rio Konferansının 20. yılında düzenlenen **“Rio+20 Yeryüzü Zirvesi”** dir.

Birleşmiş Milletler’in üye ülkeleri 25-27 Eylül 2015 tarihinde yapılan **“Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi”**nde, 2030 yılına kadar yoksulluk, eğitim, sağlık, ekonomik büyüme, enerji, sürdürülebilir tüketim ve üretim, sanayi, iklim değişikliği ile ilgili konuları içeren **“17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini”** kabul etmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2015 yılına kadar yerine getirilmesi için taahhütte bulunan Binyıl Kalkınma Hedeflerinin üzerine inşa edilmiştir. Bu yeni gündem insanlar, gezegen ve refah için bir eylem planı olmasının yanı sıra iklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik, yenilikçilik, sürdürülebilir tüketim, barış ve adalet gibi yeni alanları da içermektedir. Hedefler birbiriyle bağlantılıdır; bir hedefte başarının anahtarı, birbiriyle ortak yönleri olan sorunları hep birlikte ele almaktır.

2030 SDGs-Bu stratejik yaklaşım ile 2015 yılında tüm dünyada küresel kalkınma hedefleri belirlenmiş ve “şehirleri, müreffeh, kapsayıcı, iklim değişikliği ve afete karşı dayanıklı ve sürdürülebilir yapmak 2030’a kadar ulaşılmak istenilen bir küresel amaç olarak belirlenmiştir. Kalkınma politikaları ve hedeflerine ulaşmak için Kent Yönetimlerine merkezi hükümetler kadar sorumluluklar verilmektedir. Sadece büyük altyapı yatırımlarının değil aynı zamanda Yerel Yönetimler ve sundukları hizmetin kalitesinin de yaşam kalitesini belirlediği ve sürdürülebilir kalkınmaya hizmet ettiği bu kapsamda bir yaşam ve çalışma alanı olarak kentlerin iyi yönetilmesi ile 2030 SDG olarak bilinen 17 hedefe ulaşmanın mümkün olduğu tüm uygulama çerçevelerine yansıtılmıştır.

BM tarafından belirlenen bu 17 hedef şunlardır:

Hedef 1: Yoksulluğa Son (*her türlü yoksulluğu her yerde bitirmek*)

Hedef 2: Açlığın Yok Edilmesi (*açlığı bitirmek, gıda güvenliği ve iyi beslenmeyi sağlamak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek*)

Hedef 3: Sağlık ve Refah (*herkes için her yaşta sağlıklı bir yaşam sağlamak ve esenliği desteklemek*)

Hedef 4: Kaliteli Eğitim (*herkes için kapsayıcı ve adil bir nitelikli eğitimi sağlamak ve yaşam boyu öğrenim fırsatlarını özendirmek*)

Hedef 5: Cinsiyet Eşitliği (*toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadın ve kız çocuklarını güçlendirmek*)

Hedef 6: Sağlıklı Suya Erişim (*herkes için su ve atık su hizmetlerinin erişilebilirliğini ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak*)

Hedef 7: Erişilebilir Temiz Enerji (*herkesin uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişiminin güvence altına alınması*)

Hedef 8: İstihdam Ve Ekonomik Büyüme (*kesintisiz, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin, tam ve üretken istihdamın ve herkes için insana yakışır işlerin desteklenmesi*)

Hedef 9: Sanayi, Yenilikçilik Ve Altyapı (*dayanıklı altyapıların inşası, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmenin desteklenmesi ve yenilikçiliğin güçlendirilmesi*)

Hedef 10: Eşitsizliklerin Azaltılması (*ülkelerin içinde ve arasındaki eşitsizlikleri azaltmak*)

Hedef 11: Sürdürülebilir Kentler Ve Topluluklar (*kentleri ve yerleşim yerlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmek*)

Hedef 12: Bilinçli Üretim Ve Tüketim (*sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarını benimsemek*)

Hedef 13: İklim Değişikliğiyle Mücadele (*iklim değişikliği ve etkileri ile mücadele etmek için acil olarak harekete geçmek*)

Hedef 14: Sudaki Yaşam (*sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanmak*)

Hedef 15: Karadaki Yaşam (*karasal ekosistemleri korumak, yenilemek ve sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek*)

Hedef 16: Sulh Ve Adalet (*herkesin adalete erişimini sağlamak ve her seviyede etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar kurulması*)

Hedef 17: Uygulama Araçları (*uygulama araçlarını kuvvetlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel işbirliğine canlılık kazandırmak*)

COPAC tarafından geliştirilen bu strateji dokümanlarının politika üretimi konusunda hükümetlere yol gösterici olması ve kooperatif örgütlenmelerinin dünyada derinleşerek yaygınlaşmasının sağlanması BM bin yıl hedeflerine ulaşılması konusunda önemli bir aşamayı işaret etmektedir.

Gerek sosyal hayatta ve gerekse iktisadi hayatta herkesin birbirlerinin farklılıklarına saygı göstererek hepberaber ve birlikte yaşamın teminine yönelik çalışmalarda kooperatifçilik kültürünün yaygınlaştırılmasının ve derinleştirilmesinin rolü büyüktür. Karınca dergisinin bu sayısının Uluslar arası kooperatifçilik gününe isabet etmesi vesilesi ile dergimizde daha çok Türk ve Dünya kooperatifçiliğine yönelik yazıları sizlerle buluşturmaya çalıştık.

Bu vesile ile Türk Kooperatifçilik Kurumu olarak; öncelikle üye ve ortaklarımızın ve Türk kooperatifçilik camiasının uluslararası kooperatifler gününü kutluyor, sağlık ve başarılarının devamını diliyoruz

NORVEÇ'İN BAŞARILI SIĞIR GENETİK KOOPERATİFİ; GENO ve 'NORVEÇ KIRMIZISI' ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Vedat SADIÖĞLU*

Geno, dünya çapında distribütörler ve şirketler aracılığıyla '**Norveç Kırmızı**' genetiğinin tüm ihracatını işletmek için 2003 yılında kurulmuştur. Bir çiftçi kooperatifi olarak 1935 yılından beri hayvancılık (sığır yetiştiriciliği) için araştırma ve geliştirme yürütmektedir.

Geno, Norveç'teki '**Norveç Kırmızısı**'nın en önemli damızlık kooperatifidir. Yaklaşık 12 bin üyesi vardır. 250 bin süt ineğinin %97'si Norveç Kırmızı'dır.

Giriş

Geno, hem Norveç'in başarılı bir sığır genetik kooperatifi hem de, Norveç Kırmızısı'nın süt sığıri spermasının ihracatında dünya lideridir.

Dünya ihracatında, diğer kırmızı süt sığıri ırkları üzerinde % 23 bir paya sahiptir.

Geno elit Norveç Kırmızısı boğalardan her yıl 1,3 milyon doz sperma üretir ve dünya çapında 30'dan fazla ülkede genetik materyal dağıtır.

Geno Norveç Kırmızı genetiğinin dünya çapındaki satışlarını kaydedip dünyaya rapor etmiştir. Geno'nun vizyonu: '**Daha iyi yaşam için islah**'tır.

Geno Genel Müdürlüğü, Hamar şehrinde (**Güney Norveç'te**) bulunmaktadır.

Bu araştırma yapılırken, internet olanaklarına başvurulmuştur. Gerek yurt içi gerekse yurt dışı sitelerden ve bu arada Geno'nun kendi resmi sitesinden yararlanılmıştır. Çeviriler bazen Norveççeden Türkçeye, bazen de Norveççeden İngilizceye ve oradan Türkçeye çevrilmiştir.

Uygulanan metot, anlatım ve görsellerdir. Anlatım (**bilgi**) ve görsellerle, sığır çiftçiliğiyle ilgisi olanları bilgilendirmek amaçlanmıştır.

*Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)

Resim 1: Geno-Haus Ana Binası (Hamar - Güney Norveç)

SpermVital AŞ ise, **Geno** ve **SINTEF** Grubu tarafından kurulmuştur.

Birlikte bu iki şirket, evcil hayvanların suni döllemesinde, suni tohumlamadan sonra sperm ömrünü uzatan devrim niteliğinde bir tohumlama teknolojisi geliştirmiştir.

‘Norveç Kırmızı’ Nedir?

‘Norveç Kırmızısı’ dünyada en popüler kırmızı ırkının ihraç adrestir. Norveç Kırmızısı ırkının popülaritesi her yıl büyümektedir. Özellikle son yıllarda hızlı artışı devam etmektedir.

Günümüzde dünya çapında 30 pazarda satılan ırkın, 2015 yılındaki ilk en büyük beş pazarı ABD, İngiltere, Hollanda, İtalya ve Polonya olmuştur.

Norveç Kırmızısı, çok iyi süt veriminin yanında çok sağlıklı, doğurgan, uzun ömürlü inekler olarak görülmekte ve daha değerli boğa ve buzağısı avantajına sahip olduklarından tercih edilmektedirler.

Süt bileşeni verileri, Holstienlardan gelen benzer verimi verir ve büyük ölçüde iyi doğurganlık ve sağlık özellikleri ile birçok sürüde Norveç Kırmızısı melezinin başarısı sperma satışının organik büyümesine yol açar.

ABD’den elde edilen veriler, Norveç Kırmızısı ile melezleme üreme-üretim maliyetlerini azaltıp, kârı artırdığını göstermiştir.

En son çalışma, en üstün safkan Holstienlarla karşılaştırıldığında yılda inek başına net kâr artışının 75 ABD doları olduğunu göstermektedir.

Norveç’te 40 yılı aşkın zamandır uygulanan dikkatli ıslah programı, iyi ırk hizmeti vermektedir.

Baba seçimi bu süre içinde mükemmel sağlık, doğurganlık, buzağılama kolaylığı ve süt üretim verilerine dayanarak olmuştur.

Resim 2: 'Norveç Kırmızısı' Sığırı (Dişi)

Birçok ülkenin rutin kayıtlarından doğurganlık ve kızların gebelik oranlarının diğer melezlerle karşılaştırıldığında Norveç Kırmızısı melezlerinde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Sığır üreticileri, dünya çapında iyi dengelenmiş ineklerle güçlü, sağlıklı, güvenilir ve mükemmel süt üretimi ve tutarlı bir sürü aramaktadır.

Resim 3: Dünyada En Çok Satılan Kırmızı Irk; Norveç Kırmızısı

Bu nedenle melezleme programları içinde diğer ırkların dışında Norveç Kırmızısı ırkının ayrı bir yeri vardır.

Araştırma Ve Geliştirme Çalışmaları

Geno, Norveç üniversiteleri, diğer araştırma kuruluşları ve AI şirketlerinin yanı sıra uluslararası üniversiteler ve araştırma enstitüleri ile yakın işbirliği içindedir. Hayvan besiciliği, kantitatif (niceleyici) genetik, moleküler genetik, üreme ve biyoteknoloji ile ilgili araştırma programlarında yer almaktadır. Geno'nun tam ya da kısmi mülkiyet sahibi olduğu araştırma ve geliştirme yatırımı, çeşitli biyoteknoloji şirketlerinde sonuçlanmıştır.

Geno'nun Ar-Ge departmanı (R&D), hayvan ıslahı ve genetiği, matematik, istatistik ve/veya veteriner bilimi, alanlarında doktora derecesi olan 11 bilim insanından oluşmaktadır.

Resim 4: Geno Laboratuvarlarında (R&D) Araştırma- Geliştirme Çalışmaları

Genomik Seçim

Ar-Ge grubu şu anda genomik (genler bütünü) ile ilgili çeşitli projelerde yer almaktadır.

Bu projeler, Norveç ve Avrupa'da / ABD ve diğer SME 'lerde Norveçli ıslah şirketleri ve üniversitelerle işbirliği içindedir (örneğin EU projesi Gene2 Farm).

Rutin Genetik Değerlendirme

Ar-Ge departmanı aynı zamanda yeni geliştirilmiş EBV hesaplanmasında ve yeni fenotiplerin geliştirilmesi (artan veri kalitesi ve AMS yeni kayıtlar) gibi rutin genetik değerlendirmeye ilgili araştırmada yer almaktadır. Doğurganlık, üreme ve her iki dişi ve erkek fertilitesi (doğurganlık) ile ilgili araştırmalar da Geno Ar-Ge faaliyetinin bir parçasıdır.

Sperm Vital Teknoloji

SpermVital teknolojisinin arkasındaki fikir, döllenme sonrasında spermatozoanın (erkek cins)

ait üreme hücresi) yaşamını uzatmaktır. Bunu başarmak için sperm hücreleri kriyoprezervasyon (*embriyo dondurma*) dan önce doğal bir madde içinde immobilize edilir (*Sargı ile hareketsizleştirilir.*)

Bu immobilizasyon enerjisi korur ve uzun bir süre boyunca tohumlamadan sonra rahim içinde sperm hücrelerinin kontrollü salınımını sağlar.

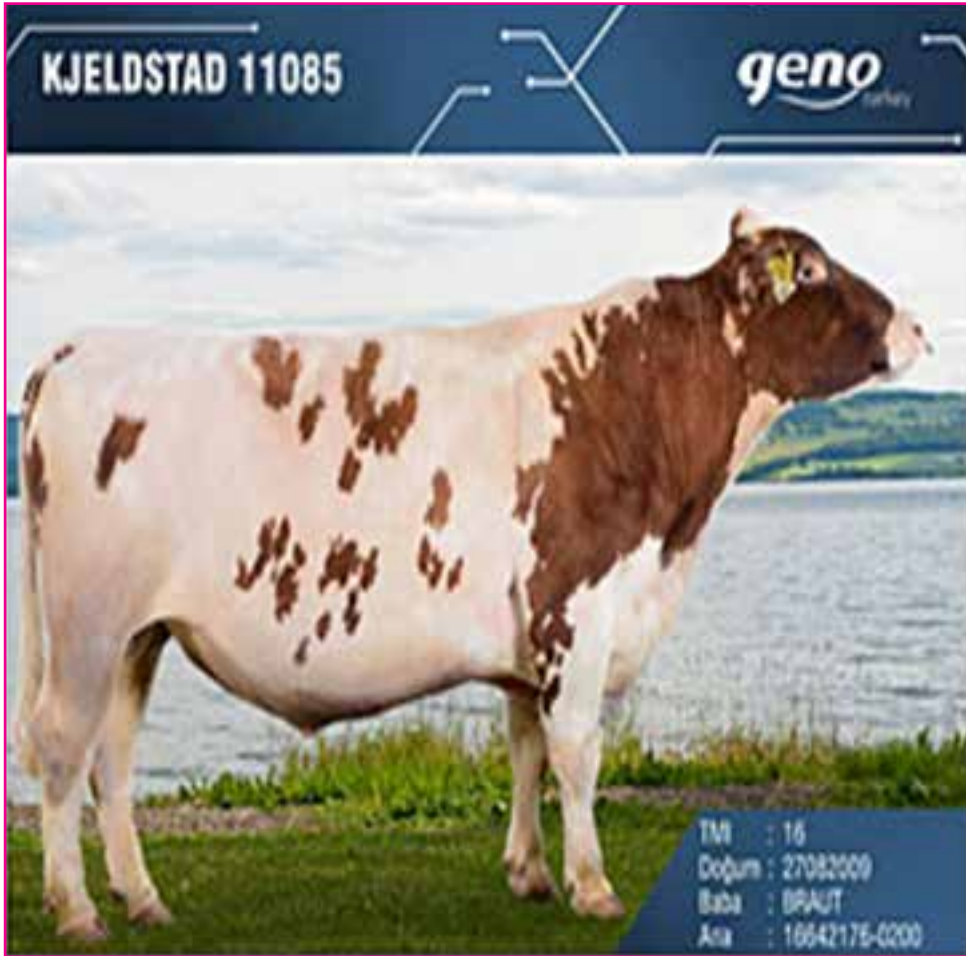
Bu durum dişilerde yumurtlama bakımından döllenme zamanlamasını daha az kritik hale getirir ve fertilizasyon (*döllenme*) başarısı olasılığını artırır.

Bu yeni devrimci teknoloji semenin (*spermin*) ömrünü uzatır

Sürü sahibi için, bu tohumlama maliyetlerini ve gelişmiş sürü doğurganlığını geliştirir, her iki faktör de artan karlılık anlamındadır.

SpermVital Teknolojisinin Avantajları

- Tohumlamada zamanlama daha az kritik olacaktır.
- Kızışma saptaması daha az zaman alıcı olacaktır.
- Gebe kalım oranı sıradan semene göre daha yüksek veya en azından ona eşit olacaktır.
- Kızışmaya göre döllenme sayısı azaltılabilir.

Resim 5: Norveç Kırmızı Irkından Bir Damızlık Sığır (*Erkek*)

- Eş zamanlı kızışmaya göre dölleme sayısı azaltılabilir.
- Hafta sonu ve resmi tatillerdeki dölleme sayısı azaltılabilir veya tümüyle kaldırılabilir.
- Sıradan dölleme ekipmanı(donanımı) ve tekniği kullanılır.

SpermVital Semeni Nasıl Kullanılır?

SpermVital semeni, geleneksel boğa sperması gibi aynı payet (***içerisinde sperma dondurulan buğday sapı biçiminde plastik boru***) içinde imal ve teslim edilir ve çözülmüş ve sıradan semen (***sperm***) ile aynı şekilde ele alınır.

Geno, SpermVital teknolojisini aşağıdaki durumlarda kullanılmasını önerir.

- **Erken Tohumlama**

Isı algılama az zaman alıcı olacak ve ilk ısı işareti görüldüğünde kısa sürede döllemeniz mümkün olacaktır.

- **Isıda Zayıf İşaretler**

Tohumlama zamanlaması çok önemlidir(kritiktir). Bu nedenle ısıyı zayıf veya belirsiz işaretler veren ineklerde daha yararlı olur.

- **Problemlilik İnekler**

Belgelendirilmiş veriler, kızıştırılan ineklerin SpermVital teknolojisinden çok şey elde ettiklerini göstermektedir.

- **Esnekliği Artırmak**

Tohumlama zamanlaması hafta sonları ve tatil günlerinde daha önemlidir.

Resim 6: Ünlü 'Norveç Kırmızısı' Sığırı

Norveç Kırmızısı'nın Özellikleri

Sağlık

Sağlık özellikleri 1978 yılından bu yana Toplam Değer İndeksine (TMI) dâhil edilmiştir. Mastitis (meme iltihabı) ve diğer hastalıklara direnci artırmak için ıslah değerlerine dâhil edilmiştir (özellikle ketoziste). Bu özelliklerin üretim özelliklerine göre daha az soya çekim (kalıtım) özelliği vardır. Bu nedenle eğer ıslah hedefleri bu özelliklere yeterli ağırlık verirse genetik gelişim olumlu olacaktır.

Doğurganlık

Doğurganlık 1971 yılından beri Toplam Değer İndeksine (TMI) dâhil edilmiştir. Düve ve birinci laktasyondaki ineklerde doğurganlık için bu indeks geri dönüşü olmayan orandır. Norveç Kırmızısı ırkında doğurganlık için genetik eğilim ortalama %72,4 ile 56 günde geri dönüşsüz oran pozitifdir (2014).

Doğum Kolaylığı

Doğum kolaylığı 1978'den beri seçim programına dâhil edilmiştir. Norveç Kırmızısı, doğum zorluğu düşük frekansa sahip bir cins olarak karakterize edilir.

%2'den az doğumda büyük doğum güçlükleri olduğu bildirilmiştir. Ölü doğum da Toplam Verim İndeksine dâhil edilmiştir ve Norveç Kırmızısı buzağılarının %3'ten azı ölü olarak doğar.

Boynuz

Norveç Kırmızısı boğalarının önemli bir kısmı boynuzsuzdur ve bazıları homozigot boynuzsuzdur. Homozigot boynuzsuz boğaların tüm yeni doğanları boynuzsuz olarak doğar.

Yaşam Süresi

İyi üretim yetenekleriyle "**sorunsuz inek**" olarak bilinen Norveç Kırmızısı'nın ortalamada kalarak, en modern süt ırklarından daha uzun ömür sürer.

Resim 7: Norveç Kırmızısı Verimli Bir Irk Olarak Kabul Görmüştür.

Et Endeksi

TMI da büyüme oranını göstermektedir ki, sağlığı iyi durumda sağlam bir ineğe sahip olmak, hayvan sağlığı ve yem verimliliği kadar çiftçi için önemli bir ekonomik kazançtır. Tam yetişmiş (büyümüş) Norveç Kırmızısı ineği 550-600 kg canlı ağırlığına sahiptir. Damızlık erkeklerin ağırlığı ise 800-900 kg kadar gelebilmektedir.

Sonuç

Norveç'in en iyi Norveç Kırmızısı sürülerinde, en verimli ineklerinin sağımı 16.000 kg ile süt üretimi 10.000 kg'ı aşmaktadır. Şu anda, inek nüfusunun tamamında tüm laktasyonları boyunca ortalama %4,2 yağ ve %3,4 protein oranı vardır.

Geno, son 40 yıldır damızlık hedefini dengede tutarak, üretim özellikleri ile sağlık ve doğurganlık özellikleri arasındaki negatif korelasyonun(olasılığın) üstesinden gelmiştir.

Bu mükemmel üretim, sağlık ve doğurganlık özelliği onun dünya lideri inek olarak sonuçlanmıştır.

2003 yılında, yeni teknoloji ile araştırma ve deney çalışmalarına başlayan Geno, birçok patent başvurusu yapmış ve patent almıştır.

2007-2009 yıllarında Dondurulmuş SpermVital sperması ile alan denemeleri ve pilot denemelerde başarılı olmuştur.

2010-2014 yıllarında 40 ülkede birinci patentini kazanmıştır. 30'dan fazla ülkeye genetik materyal ihracatı vardır.

Norveç ve uluslararası piyasada senkronizasyon (**eşleme**) denemesi etkinliğini artırmıştır. Geno,

Resim 8: Norveç Kırmızısı İle Melezlemede Başarılı Sonuçlar Alınmıştır.

Resim 9: Geno'nun Norveç'teki Tesisleri

bugün birçok ülkede SpermVital Lansmanı (**tanıtımı**) ile dünyada üstün inek ırkı olarak kabul edilmiştir. Norveç Kırmızısı, Norveç'in en önemli mandıra ırkı olmuştur.

Kaynakça

- <http://www.genoglobal.com/tr/secoundmenuholder/haber-arivi/norvec-krmz-genetiinin-kuresel-yukselii> (Erişim Tarihi:23.09.2016).
- <http://www.yildirimesnafkefalet.org/haber8.html>(Erişim Tarihi:23.09.2016).
- <http://blog.milliyet.com.tr/ekonomilerdekooperatiflerini/Blog/?BlogNo=31715> (Erişim Tarihi:23.09.2016).
- <http://www.icao.coop/sub5/sub1.php?mode=detail&no=57> (Erişim Tarihi: 23.09.2016).
- https://en.wikipedia.org/wiki/Coop_Norge (Erişim Tarihi:23.09.2016).
- <http://www.genoglobal.com/tr> (Erişim Tarihi:24.09.2016).
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Korelasyn> (Erişim Tarihi:13.10.2016).
- <http://docplayer.biz.tr/1976002-Norvec-kirmizisi-nrf-ile-melezleme.html> (Erişim Tarihi: 13.10.2016).

KONUT YAPI KOOPERATİFİNDE ORTAKLIKTAN ÇIKARMA USULÜ VE ÇIKARILMAYA İTİRAZ YOLLARI¹

Soner ALTAŞ *

Özet

Konut yapı kooperatiflerinde ortakların sorun yaşadığı ve çözümünü için genelde yargı yolunun tercih edildiği uyuşmazlıklardan birisi ortaklıktan çıkarılmadır.

Kanun ve ana sözleşmede öngörülen çıkarılma usulüne uyulmaması, gerekçeli sebeplere istinaden alınmış olması durumunda yetkili organın kararının sonuçsuz kalmasına; haksız bir sebebe binaen alınmış olması halinde ise ortağın yasal yollara başvurmasına sebebiyet verir.

Bu nedenle, yetkili kooperatif organlarının ortaklıktan çıkarma hususunda yasal yükümlülüklerine uygun davranması, ortakların ise yasal haklarını hak düşürücü süreler içerisinde kullanmaları gerekir. Ortaklıktan çıkarma hususunda bazı aykırılıklar aynı zamanda yönetim kurulu üyelerinin cezaî sorumluluklarını da gündeme getirir.

Bu çalışmada, konut yapı kooperatifi ortaklığından çıkarılmayı gerektirir sebepler, ortaklıktan çıkarılma usulü, çıkarılma kararına karşı itiraz yolları ile çıkarılan ortağın hak ve yükümlülükleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: konut yapı kooperatifi, ortaklıktan çıkarma, itiraz, itiraz davası, kesinleşme, ceza.

1. Giriş

2016 yılı sonu itibariyle ülkemizde 10.057 konut yapı kooperatif bulunmakta olup, bunların toplamda 447.038 ortağı bulunmaktadır². Konut yapı kooperatifinin amacı, ortaklarının konut ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Gerekli şartları taşıyıp da, kooperatife ortak olmak isteyenler yazılı olarak yönetim kuruluna başvururlar. Bu başvuruda, ana sözleşmenin tüm hükümlerinin ve getirilen yükümlülüklerin kabul edildiği açıkça belirtilir.

***Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi**

1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı Kurumunu bağlamaz.

2) Türkiye Milli Kooperatifler Birliği 2016 yılı Çalışma Raporu ve 2017 Yılı İş Programı, s.44, 2017, http://www.turkey.coop/uploads/menu/2016_%C3%87a1%C4%B1%C5%9Fma_Raporu1.pdf, Erişim:07/04/2018

Ortaklığa kabul yönetim kurulunun kararı ile gerçekleşir. Kişi ortaklığa nasıl kabul ediliyorsa, bazı hallerde ortaklıktan çıkabilir yakut çıkarılabilir. Konut yapı kooperatiflerinde ortakların sorun yaşadığı ve çözümü için genelde yargı yolunun tercih edildiği uyuşmazlıklardan birisi ortaklıktan çıkarılmadır.

Ortakların büyük bir kısmı, kasıtlı ve sebepsiz olarak ortaklıktan çıkarıldıklarını öne sürmekte iken, mahkemelere intikal eden anlaşmazlıkların çoğunda ilgili mevzuatın öngördüğü şekil şartlarına uyulmadığı gözlenmektedir³.

Oysa, ortakların haksız bir şekilde kooperatif ortaklığından çıkarıldıkları görülse de, zamana zaman haklı gerekçelere binaen ortaklıktan çıkarılmaları da söz konusu olabilmektedir.

Bununla birlikte, haklı gerekçelere binaen alınan çıkarma kararlarından bir kısmı, konut yapı kooperatifi yöneticilerinin şekil şartlarına yeterince uymamaları yüzünden yargı aşamasında iptal edilmektedir. İşte bu çalışmada, konut yapı kooperatifi ortaklığından çıkarılmayı gerektirir sebepler, ortaklıktan çıkarılma usulü, çıkarılma kararına karşı itiraz yolları ile çıkarılan ortağın hak ve yükümlülükleri üzerinde durulmaktadır.

2. Konu Yapı Kooperatifinde Ortaklıktan Çıkarma Sebepleri

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu⁴ (KK⁵)'nin 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendi uyarınca, ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartların kooperatif ana sözleşmesinde yer alması zorunludur. Yasanın 16'ncı maddesinin birinci fıkrasında ise **“Kooperatif ortaklığından çıkarılmayı gerektiren sebepler anasözleşmede açıkça gösterilir. Ortaklar anasözleşmede açıkça gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamazlar.”** hükmüne yer verilerek, bu yüküm çıkarılma yönünden yeniden vurgulanmıştır. Anılan fıkrada evvelce mevcut olan **“haklı sebep”** gösterilmek suretiyle ortaklıktan çıkarılma 1988 yılında 3476 sayılı yasa ile kaldırılmış, ortakların sadece ana sözleşmede belirtilen nedenlerle ortaklıktan çıkarılabileceği hükmüne bağlanmak suretiyle ortakların mağdur olmaları önlenmiştir⁶.

Konut yapı kooperatifi yönünden ortaklıktan çıkarılmayı gerektirir sebepler, Konut Yapı Kooperatifi Örnek Anasözleşmesi'nin 14'üncü maddesinde şu şekilde sayılmıştır:

- a) Ortaklık şartlarının kaybedilmesi⁷,
- b) Parasal yükümlülüklerini otuz gün geciktirmeleri üzerine, yönetim kurulunca noter aracılığı ile yapılacak ihtarı takip eden on gün içinde bu yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere yine aynı kurulca ikinci ihtar yapılmasına rağmen, ikinci ihtarı takip eden bir ay içerisinde de yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi,
- c) Kur'a çekimi sonucunda kendisine düşen konutun kabul edilmemesi,
- d) Tapudaki tescilden önce konutlarda yapılan tahribat veya tadilatın yazılı ihtara rağmen düzeltilmemesi,

3) Çevik, Orhan Nuri, *Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat (4.bs.)*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994, s.330

4) 10/5/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5) Çalışmamızda, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu için KK kısaltması kullanılmıştır.

6) Çevik, 1994, s.327

7) Örnek anasözleşmenin 10'uncu maddesinde, ortaklık şartları;

1. Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmak;

2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ve yabancı uyruklu olmakla birlikte 2644 Sayılı Tapu Kanunu veya yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre Türkiye'de gayrimenkul edinmesine imkan sağlamış kişilerden bulunmak,

3. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun 9'ncü maddesinde yazılan tüzel kişilerden olmak şeklinde sıralanmıştır.

e) Kooperatifin para, mal ve belgeleri üzerinde işlenen suçlardan dolayı mahkum olunması.

Bu itibarla, konut yapı kooperatifi ortağı, sadece yukarıda sayılan sebeplerin varlığı halinde ortaklıktan çıkarılabilir.

Sayılan sebepler haricindeki fiil ve hallerden ötürü, ortağın konut yapı kooperatifi ortaklığından çıkarılması mümkün değildir.

Örneğin, Yargıtay'ın konuya ilişkin kararlarında da kabul edildiği üzere, “*genel kurul toplantısından önce veya toplantı sırasında seçim mücadelesi yapmak üzere hizipçilik etmesi; hakkını korumak için fikirlerini ileri sürmesi; yönetim kurulunu tenkit etmesi; kanuni haklarını elde etmek amacıyla yetkili mercilere başvurması; yönetimle ilgili konularda endişelerini dile getirip yöneticileri eleştirmesi ve hatta onlar hakkında ihbar ve şikayette bulunması; kooperatifin olağanüstü toplantıya çağrılmasını talep etmesi; kooperatif yönetimi ile ilgili aksaklıkları diğer ortaklara yazıları ile bildirme girişiminde bulunması*” gibi sebeplerle kişileri konut yapı kooperatifi ortaklığından çıkarmak mümkün değildir⁸.

Kanunun emredici bu hükmüne uyulmaması yargı engeline takılacağı gibi, yönetim kurulu üyelerinin cezaî sorumluluklarını da gündeme getirir.

Zira, KK'nun Ek 2'nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, konut yapı kooperatifinin yönetim kurulu üyeleri Yasanın m.16/f.1 hükmüne aykırı hareket edip, kooperatif anasözleşmesinde yer almayan bir sebepten ötürü kişiyi ortaklıktan çıkarma kararı almışsa, bu kararı alan yönetim kurulu üyeleri *altı aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar*.

3. Ortaklıktan Çıkarma Kararı Alacak Kooperatif Organı

KK'nun 16'ncı maddesinin ikinci fıkrasında; “*Ortaklıktan çıkarılmaya yönetim kurulunun teklifi ile genel kurulca karar verilir.*” hükmüne yer verilmiş, anılan hükmün devamında ise “*Anasözleşme, çıkarılanın genel kurula başvurma hakkı saklı kalmak üzere, bu hususta yönetim kurulunu da yetkili kılabılır.*” denilmiştir.

Dolayısıyla, ortaklıktan çıkarma kararı almaya yetkili organ, kural olarak, kooperatifinin genel kuruldur. Genel kurul, çıkarma kararını yönetim kurulunun teklifi üzerine alır.

Bir diğer deyişle, yönetim kurulunun buradaki yetkisi, kişinin ortaklıktan çıkarılmasını genel kurulun tasvibine sunmasıdır.

Ancak, **KK**'nün m.16/f.2 hükmü, kooperatif anasözleşmesinde açıkça belirtilmek suretiyle, ortaklıktan çıkarma kararı alma yetkisinin yönetim kuruluna devredilmesine de cevaz vermiştir.

Bir diğer deyişle, anasözleşme ile yönetim kuruluna çıkarma yetkisi verilmemişse, ortaklıktan çıkarma yetkisi genel kurula aittir.

Anasözleşmenin, bu yetkiyi açıkça yönetim kuruluna verdiği hallerde ise, ortaklıktan çıkarma kararı yönetim kurulu tarafından alınır.

Bu konuda belirleyici olan kooperatif anasözleşmesidir.

Bununla birlikte, çıkarma kararının genel kurula bırakılması anılan yetkinin uygulanabilirliğini azaltmakta ve işlemleri uzatmakta olduğundan, uygulamada çoğunlukla yönetim kurulunun bu hususta yetkili kılınması tercih edilmektedir⁹.

Nitekim, Konut Yapı Kooperatifi Örnek Anasözleşmesi'nin 14'üncü maddesinde “*Çıkarma kararı gerekçeli olarak yönetim kurulu karar defteri ile ortaklar defterine kaydedilir.*”

8) Çevik, 1994, s.328

9) Çevik, 1994, s.329

Kararın onaylı örneği, çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere 10 gün içinde notere tevdi edilir.

Ortak, çıkarma kararının tebliğ tarihinden itibaren üç ay içinde iptal davası açabilir veya genel kurula itiraz edebilir. Bu itiraz, ilk toplanacak genel kurula sunulmak üzere yönetim kuruluna noter aracılığı ile tebliğ ettirilecek bir yazı ile yapılır.

Genel kurula itiraz edildiği takdirde, yönetim kurulunun çıkarma kararı aleyhine iptal davası açamaz. İtiraz üzerine genel kurulca verilecek karara karşı iptal davası hakkı saklıdır.” hükmüne yer verilerek bu hususta yönetim kuruluna yetki verilmesi benimsenmiş, ancak ortaklara çıkarılma kararları için genel kurula başvuru hakkı tanınmıştır.

Böylece, konut yapı kooperatifinde, ortaklıktan çıkarma kararı alma hususunda yönetim kurulu yetkilendirilmiştir.

4. Ortaklıktan Çıkarma Usulü Ve Karar Nisapları

Ortaklıktan çıkarma kararının kooperatif genel kurulu tarafından alınması halinde, anasözleşmede bu hususa özel toplantı ve karar yetersayısı belirtilmemişse, Kooperatifler Kanunu'nun 45'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereği ortakların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen katılımı ile genel kurul yapılması ve Kanununun 51'nci maddesi gereğince de kullanılan oyların yarısından bir fazlası ile karar alınması gerekir.

Ancak, bir önceki bölümde de izah edildiği üzere, konut yapı kooperatifi örnek anasözleşmesi bu konudaki karar alma yetkisini yönetim kuruluna vermiştir.

Eğer toplantı ile karar yetersayısı anasözleşmede gösterilmemiş ise, yönetim kurulu üye tam sayısının çoğunluğu ile toplanır ve kararlarını toplantıda hazır bulunan üyelerin çoğunluğu ile alır.

Oylarda eşitlik olursa, konu gelecek toplantıya bırakılır. İkinci toplantıda da çoğunluk sağlanamadığı takdirde çıkarma önerisi reddedilmiş sayılır¹⁰.

KK'nun m.16/f.3 hükmü gereği, ortaklıktan çıkarma kararı gerekçeli olarak tutanağa geçirilir ve pay defterine yazılır.

Örnek Anasözleşmenin 81'nci maddesi de, ortak hakkındaki çıkarma kararının gerekçeli olarak pay defterine yazılmasını ve çıkarma işleminin kesinleştiği tarihin gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Tutanağın gerekçeli olmasından kasıt, çıkarmaya neden olan, Kanun ve anasözleşmede yer alan hususların belirtilmesidir¹¹.

Tutanak, anasözleşmede çıkarmaya yetkili olarak gösterilen organın durumuna göre değişiklik gösterir.

Çıkarma yetkisinin genel kurulda olması durumunda **“genel kurul toplantı tutanağı”**, yönetim kurulunda olması halinde ise **“Yönetim Kurulu Kararı”** tutanak olarak değerlendirilir.

Çıkarılmaya hangi organ tarafından karar verilmiş olursa olsun, çıkarma kararının onaylı örneğinin, çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere **on gün** içinde notere tevdi edilmesi gerekir.

Söz konusu on günlük süre, işlemin çabuklukla sonuçlandırılabilmesi için öngörülmüş olup, sürenin geçirilmiş olması çıkarılma işlemini hükümsüz kılmaz.

10) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 98'inci maddesinin yapmış olduğu atfa binaen, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 390'inci maddesi hükmü uygulanır.

11) Çevik, 1994, s.330

Bununla birlikte, Kooperatifler Kanunu'nun m.16/f.3 hükmünde çıkarılma kararının noter vasıtasıyla tebliği öngörüldüğü halde, Yargıtay 11.HD'nin 13.03.1978 tarihli, E.1153, K.1978/1110 ve 27.10.1987 tarihli, E.3277, K.1987/5700 sayılı; Yargıtay HGK'nun 20.09.1978 tarihli, E.77/II-979, K.1978/755 ve 11.06.1980 tarihli, E.1978/II-945, K.980/2053 sayılı kararlarında "Ortağın, çıkarılma kararının alındığı genel kurul toplantısına katılmış olması tebliğ yerine geçmez.

Ancak, Kooperatifler Kanunu md.16'da ortaklıktan çıkarılma kararının ismen belirtilerek 'noter'e tevdi öngörüldüğü halde, Yargıtay kararlarında 'notere on gün içinde tevdi zorunluluğu çıkarılan ortağın durumunun bir an önce kesinliğe kavuşturulması ve bu suretle de kooperatif işlerinin belirsiz hallere dayalı olarak yürütülmesini önlemek amacıyla kooperatif işlerinin belirsiz hallere dayalı olarak yürütülmesini önlemek amacıyla getirilmiş olup, ortaklıktan çıkarma kararının geçerlik koşulu olmayıp, tebliğin yapıldığının ispatı yönünden kabul edilmiştir." denilerek tebliğin iadeli taahhütlü mektupla yapılması da geçerli kabul edilmiş, hatta ortağın çıkarılma kararından herhangi bir suretle haberdar olması hali de (**genel kurula iştirak halinde**) yeterli sayılmıştır¹².

5. Ortaklıktan Çıkarma Kararına İtiraz Yolları

Çıkarılma kararına itiraz usulü, kararın yönetim kurulu veya genel kurul tarafından alınmış olmasına göre farklılık göstermektedir.

Kooperatifler Kanunu'nun 16'ncı maddesinde '**itiraz**' ve '**itiraz davası**' terimleri kullanılmıştır.

Çıkarma kararının yönetim kurulu tarafından verilmiş olması halinde, bu karar için üst mercii olan genel kurula başvurulması "**itiraz**" olup, genel kurul veya yönetim kurulu kararının iptal edilmesi amacıyla mahkemeye müracaat edilmesi de itiraz davasıdır¹³.

5.1. Çıkarma Kararının Yönetim Kurulu Tarafından Alınması Halinde İtiraz Yolu

Yönetim kurulunca alınmış olan çıkarma kararına karşı, ortağın seçimlik iki hakkı vardır. Birincisinde, ortak, yönetim kurulunca alınmış olan çıkarma kararının iptali için, kararın tebellüğ tarihinden itibaren *üç aylık süre zarfında*, kooperatifin genel kuruluna itiraz edebilir.

Bu itiraz, ilk toplanacak genel kurula sunulmak üzere, yönetim kuruluna noter aracılığı ile tebliğ ettirilecek bir yazı ile yapılır.

İkinci yolda ise, ortak, ortaklıktan çıkarılma yönündeki yönetim kurulu kararı için genel kurula itirazda bulunmak yerine, doğrudan mahkemeye başvurarak ortaklıktan çıkarma kararının iptali davası açabilir.

Bu davanın da, tıpkı itiraz da olduğu gibi, kararın ortağa tebliğ tarihinden itibaren üç ay içerisinde açılması gerekir.

Kanun, böylece, çıkarılan ortaklar için hem itiraz hem de dava açma yolunu açık tutmuş, seçim hakkını çıkarma kararı verilen ortağa bırakmıştır.

Ancak, ortak, bu yolların ikisini aynı anda kullanamaz. Diğer bir deyişle, ortak, genel kurula itiraz ettiği takdirde, yönetim kurulunun çıkarma kararı aleyhine ayrıca itiraz davası açamaz.

Çıkarılma kararı hakkında genel kurula itiraz etmiş olan bir ortağın, genel kurulun sonucunu beklemesi zorunludur¹⁴.

12) Çevik, 1994, s.331-332

13) Çevik, 1994, s.333

14) Çevik, 1994, s.337

Yönetim kurulunca hakkında çıkarılma kararı alınmış kişinin genel kurula itirazı halinde, genel kurulca karar alınıncaya kadar ortaklık sıfatı devam eder.

Dolayısıyla, ilgili ortak bu süre içerisinde ortaklık haklarının tümünü kullanabilir¹⁵.

Kanunda öngörülen üç aylık süre hak düşürücü süredir.

Bu süre içerisinde genel kurula itiraz edilmemesi veya dava açılmaması halinde çıkarma kararı kesinleşir.

Kesinleşmiş karar aleyhine de itiraz veya dava hakkı kalmaz.

5.2. Çıkarma Kararının Genel Kurul Tarafından Alınması Veya Onanması Halinde İtiraz Yolu

Genel kurul, kooperatifin en geniş yetkili ve en üst konumdaki organıdır.

Bu nedenle, **KK**'nın m.46/f.3 hükmünde de belirtildiği üzere, anasözleşmede açıkça belirtilmiş olmasa ve gündemde yer almasa dahi, bir ortağın ortaklıktan çıkarılması hususu, kooperatife kayıtlı ortakların en az 1/10'unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları ve genel kurula katılanların yarısından bir fazlasının kabulü ile gündeme alınıp karara bağlanabilir.

Genel Kurul ortaklıktan çıkarmaya karar vermiş ise, genel kurulun üzerinde bir organ yahut itiraz mercii bulunmadığından, ortağın çıkarma kararının kendisine tebliğ edildiği tarihinden itibaren üç ay içinde mahkemeye başvurarak itiraz davası açması hakkı bulunmaktadır.

Yönetim Kurulunca verilen çıkarma kararına yapılan itirazın genel kurulca reddedilmesi halinde de, genel kurul kararı için iptal davası açılabilir¹⁶.

Çıkarılan ortak, çıkarılma kararının kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren üç ay içerisinde itiraz davası – çıkarma kararının iptali davası - açma hakkına sahiptir.

Ortaklıktan çıkarılan kişi ölmüş ise mirasçıları ve kanuni halefleri de bu davayı açabilirler¹⁷.

6. Ortaklıktan Çıkarılma Kararının Kesinleşmesi

Genel kurulca alınmış çıkarılma kararına karşı üç ay içerisinde, genel kurul veya mahkeme nezdinde itiraz edilmemişse, *üç aylık sürenin bitiminden*,

Yönetim kurulunca alınmış çıkarılma kararına karşı üç ay içerisinde, genel kurul veya mahkeme nezdinde itirazda bulunulmamış ise, *üç aylık sürenin bitiminden*,

Yönetim kurulu veya genel kurul kararı üzerine mahkemeye gidilmesi halinde, mahkeme çıkarılma kararını iptal etmemiş ise, *mahkeme kararı tarihinden* itibaren kooperatif ortaklığından çıkarılma kesinleşmiş olur¹⁸.

Yetkili organlarca hakkında çıkarılma kararı alınmış ortağın, çıkarılma sebeplerinin giderilmiş olduğu kanısına varması halinde, hakkında verilmiş olan kararın iptali (*kaldırılması*) yolunda karar alınması mümkündür¹⁹.

15) Çevik, 1994, s.335

16) Çevik, 1994, s.334

17) Çevik, 1994, s.333

18) Çevik, 1994, s.339

19) Çevik, 1994, s.340

7. Çıkarılma Halinde Ortağın Haklarının Ve Yükümlülüklerin Durumu

Çıkarma kararına karşı süresi içerisinde genel kurula itiraz eden veya mahkemede itiraz davası açan ortağın çıkarma kararı henüz kesinleşmemiş olduğundan, hakkındaki çıkarma kararı kesinleşinceye kadar geçen süre içerisinde ortaklık haklarından yararlanmaya devam eder.

Bir başka deyişle, çıkarma kararı kesinleşinceye kadar geçen süre içerisinde yapılacak genel kurul toplantısına çağırılması zorunludur.

Ortağın, genel kurula katılma, kooperatif organlarına seçilme ve organları seçme gibi hakları devam eder.

Çıkarılan ortağın, hakları olduğu gibi, kooperatife karşı olan yükümlülükleri de çıkarma kararı kesinleşinceye kadar aynen devam eder²⁰.

Ayrıca, KK'nun m.16/f.5 hükmü uyarınca, haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınmaz.

Anılan hükmün gerekçesinde de ifade edildiği üzere, "haklarında çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınmayacağı hükme bağlanarak, mahkeme ya da genel kurul kararıyla ortaklığa dönen kişilerin mağdur olmaları önlenmeye çalışılmıştır²¹.

KK'nun Ek 2'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca, hakkında çıkarma kararı kesinleşmeyen ortağın yerine yeni ortak alınması halinde, kararı alan yönetim kurulu üyeleri üç aydan iki yıla kadar hapis ve elli günden beşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar.

8. Çıkarılma Sonrasında Ortaklığa Tekrar Girme

Konut Yapı Kooperatifi Örnek Anasözleşmesinin 18'nci maddesinde; ortaklığı sona erenlerin, ayrılma nedenlerinin ortadan kalkması halinde yeniden ortaklığa kabul edilebilecekleri öngörülmektedir.

Dolayısıyla, ortaklığı sona erdiren sebeplerin ortadan kalkması halinde, kooperatiften çıkarılan kişilerin tekrar ortak olarak kabul edilmeleri mümkündür.

Ancak, anasözleşme bu konuda bir zorunluluk getirmemiştir.

Dolayısıyla, çıkarılan ortağı yeniden kooperatife alma hususu yetkili organın ihtiyarı ve takdirindedir.

Bununla birlikte, anasözleşmenin 14'ncü maddesinin beşinci bendi gereğince ortaklıktan çıkarılanların kooperatife tekrar alınmaları men edilmiştir.

Bir başka deyişle, "**Kooperatifin para, mal ve belgeleri üzerinde işlenen suçlardan dolayı mahkum olanlar**" ortaklıktan çıkarılırlar ve bir daha konut yapı kooperatifine ortak olarak kabul edilmezler.

9. Özet ve Sonuç

Konut yapı kooperatifinde, ortaklıktan çıkarılmayı gerektiren sebepler anasözleşmede açıkça gösterilmiştir.

20) Çevik, 1994, s.340

21) Çevik, 1994, s.340

Ortaklar anasözleşmede açıkça gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamazlar.

Kanunun emredici bu hükmüne uyulmaması yargı engeline takılacağı gibi, yönetim kurulu üyelerinin cezaî sorumluluklarını da gündeme getirir.

Zira, konut yapı kooperatifinin yönetim kurulu üyeleri kooperatif anasözleşmesinde yer almayan bir sebepten ötürü ortaklıktan çıkarma kararı almışsa, bu kararı alan yönetim kurulu üyeleri altı aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar.

Kooperatif anasözleşmesi ile yönetim kuruluna çıkarma yetkisi verilmemişse, ortaklıktan çıkarma yetkisi genel kurula aittir.

Anasözleşmenin, bu yetkiyi açıkça yönetim kuruluna verdiği hallerde ise, ortaklıktan çıkarma kararı yönetim kurulu tarafından alınır. Bu konuda belirleyici olan kooperatif anasözleşmesidir.

Konut Yapı Kooperatifi Örnek Anasözleşmesi ile ortaklıktan çıkarma kararı alma hususunda yönetim kurulu yetkilendirilmiştir.

Yönetim kurulunca alınmış olan çıkarma kararına karşı, ortağın seçimlik iki hakkı vardır. Birincisinde, ortak, yönetim kurulunca alınmış olan çıkarma kararının iptali için, kararın tebellüğ tarihinden itibaren üç aylık süre zarfında, kooperatifin genel kuruluna itiraz edebilir.

Bu itiraz, ilk toplanacak genel kurula sunulmak üzere, yönetim kuruluna noter aracılığı ile tebliğ ettirilecek bir yazı ile yapılır.

İkinci yolda ise, ortak, ortaklıktan çıkarılma yönündeki yönetim kurulu kararı için genel kurula itirazda bulunmak yerine, doğrudan mahkemeye başvurarak ortaklıktan çıkarma kararının iptali davası açabilir.

Çıkarılan ortağın, hakları olduğu gibi, kooperatife karşı olan yükümlülükleri de çıkarma kararı kesinleşinceye kadar aynen devam eder.

Hakkında çıkarma kararı kesinleşmeyen ortağın yerine yeni ortak alınması halinde, kararı alan yönetim kurulu üyeleri üç aydan iki yıla kadar hapis ve elli günden beşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar.

Gerek ortaklar gerek yönetim kurulu açısından olumsuz sonuçlarla karşılaşılması bakımından, ortaklıktan çıkarma hususunda yasal hak ve yükümlülükler uyulması bu yönüyle önem arz etmektedir.

Kaynakça

Çevik, Orhan Nuri (1994). Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat (4.bs.). Ankara:Yetkin Yayınları.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği 2016 yılı Çalışma Raporu ve 2017 Yılı İş Programı, (2017), http://www.turkey.coop/uploads/menu/2016_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma_Raporu1.pdf, Erişim:14/04/2018

T.C. Yasalar (10.05.1969) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (13195 sayılı)

KOOPERATİF ORTAKLIĞININ DEVREDİLEBİLME ESASLARI

*Mustafa YAVUZ **

1. Giriş

Kooperatifler, sermaye şirketlerinden farklı olarak, değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır. Kooperatiflerde esas itibariyle açık kapı ilkesi geçerlidir ve buna bağlı olarak anasözleşmedeki şartları taşımak şartıyla herkes kooperatiflere ortak olabilir.

Kooperatifler daha çok ortakların belirli ekonomik menfaatlerini korumak ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulduğundan kooperatiflerin merkezinde kural olarak ortak yer alır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu¹ (**KoopK**) gereğince, kooperatif anasözleşmesinde ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartların gösterilmesi zorunlu olup, gerçek ve tüzel kişiler bir kooperatife değişik biçimlerde ortak olabilirler.

Kooperatif ortaklığının kazanılmasında asıl olan aslen iktisap yoluyla kazanmadır (**doğrudan ortak olmaktır**).

Bununla birlikte, ortaklık sıfatı "**ortaklığın devri**" yoluyla da kazanılabilir.

Bu kapsamda, bir kimsenin, ortaklığı devralmak suretiyle kooperatife ortak olması mümkündür.

Ortaklığın devri iradi bir işlem olmakla birlikte, ortaklığın devri konusunda tarafların anlaşması yeterli olmayıp, ayrıca devir işleminin kooperatife bildirilmesi, yönetim kurulunun devralan kişinin ortaklık niteliklerini taşıyıp taşımadığını araştırması ve inceleme sonucuna göre bir karar alması gerekmektedir.

Devir sürecinin tamamlanmasıyla birlikte, devreden kişinin kooperatif ortaklığı da sona erer.

Bu çalışmada, kooperatif ortaklığının devredilebilme esasları tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

* **Gümrük ve Ticaret Uzmanı**

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

2. Kooperatif Ortaklığının Devri

2.1. Genel Olarak

Kooperatiflerde ortaklığın devri KoopK'nın 14. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddenin 06.10.1988 tarihli ve 3476 sayılı Kanunla değişik üçüncü fıkrasında, **“Ortaklık devredilebilir. Yönetim kurulu, ortaklığı devralan kişinin ortaklık niteliklerini taşıması halinde, bu kişiyi ortaklığa kabul eder.”** hükmü yer almaktadır.

Bahsi geçen fıkranın değiştirilmeden önceki halinde ortaklığın devrinin anasözleşme ile kısıtlanabileceği öngörülmüştü.

Yapılan değişiklikle, ortaklığın devrinin anasözleşmeye konulacak bir hükümlerle kısıtlanabilmesinin önüne geçilmiş ve devralan kişinin ortaklık şartlarını taşıması durumunda yönetim kurulunun bu kişiyi ortaklığa kabul etmesi zorunlu hale getirilmiştir.

Söz konusu değişikliğin amacı ise ortaklığın devrinin kolaylaştırılmasıdır.

Kooperatiflerde devire konu olan şey, ne **“ortaklık payı”** (md.19), ne de **“ortaklık senedi”** (md.18) dir. Kooperatiflerde devredilen şey, ortağın kişiliğine bağlı ortaklık mevkiidir ve devrin konusu da budur.

Ortaklık mevki, ortağın kooperatifle kurduğu ortaklık sözleşmesi gereğince ve anasözleşme hükümleri uyarınca sahip olduğu tüm hakları ve yüklenmiş tüm borçları içermektedir.²

Bunun yanında, ortaklığın devrinin şekli ve şartları, anasözleşme ile düzenlenebilir.

Ancak, anasözleşme ile bu hak ortadan kaldırılamaz.

Aksine düzenleme ise açık kapı ilkesinin ihlali olur. Bu doğrultuda, ilgili bakanlıklarça hazırlanan örnek anasözleşmelerde ortaklığın devrine ilişkin hükümlere yer verilmiş olup, söz konusu anasözleşmelerde; **“Ortaklık, yazılı olarak yönetim kuruluna bildirilmek suretiyle 10. maddede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyan kişilere devredilebilir. Yönetim kurulu, bu şekilde ortaklığı devralan kişiyi ortaklığa kabulden kaçınmaz. Devir halinde eski ortağın kooperatife karşı tüm hak ve yükümlülükleri yeni ortağa geçer. Kooperatifçe, bu devir sebebiyle taraflardan ayrıca bir ödemede bulunmaları istenemez.”** denilmektedir.

Ortaklığın devrinde, devreden ortak kooperatif ortaklığından kendi rızası ile çıkmakta, devralan kişi ise kooperatif ortaklığına girmiş olmaktadır.

Bu çerçevede, ortaklığın devredilmesiyle, devreden ortağın kooperatife ilişkin tüm hak ve yükümlülükleri devralana geçmektedir.

Başka bir deyişle, kooperatifte ortaklık bir bütün olup, tüm hak ve vecibeleriyle devredilir ve devralınır.

Ortaklığa bağlı hak ve alacakların borçlusu kooperatif, alacaklı ise ortaklığı devir alan yeni ortaktır.

Öte yandan, devreden borçları, devire ve devrin kabulüne engel değildir; devreden borçları devir alana geçer ve ödemediği takdirde devralanın ortaklıktan çıkarılma olanağı da her zaman vardır.

2) Yahya Deryal, *Yapı Kooperatiflerinde Payın Devri ve Kur'a Çekme (Tahsis) İşleminin Devre Etkisi*, BATİDER, 2001, C.XXI, S.1, s.83.

Hakkındaki ortaklıktan çıkarılma kararı kesinleşmeyen ortak da, ortaklığı devam ettiğinden, ortaklığını başkasına devredebilir.

Ancak bu durumda devralan kişi hakkında çıkarılma işlemi devam eder. Buna karşın, ortaklıktan çıkarılan bir kişinin ortaklığı devir hakkı bulunmamaktadır.

Bu arada, ortaklığın kısmen devredilmesi ise mümkün değildir.

Ayrıca, devir bedeline kooperatifçe müdahale edilemez. Bu bedel devralan ile devreden arasında serbestçe kararlaştırılır.

Yukarıda yer verilen açıklamalar ışığında, ortaklığın devrine ilişkin esaslar aşağıda incelenmiştir.

2.2. Devreden Ortakla Devralan Kişi Arasında Devir Sözleşmesinin Düzenlenmesi

Ortaklığın devri için öncelikle devreden ortakla devralan kişi arasında, karşılıklı irade beyanlarının açıklanması suretiyle bir devir sözleşmesinin düzenlenmesi gerekir.

Devreden ortak ile devralan üçüncü kişi arasında yapılan ortaklığın devri sözleşmesi, niteliği itibarıyla alacağın temlik ve borcun nakli hükümlerine tabidir.³

KoopK'da devir sözleşmesinin şekline ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir.

Ancak, öğretide ortaklığın devri, alacağın temlik (**devri**) olarak kabul edildiğinden, devir sözleşmesinin de alacağın temlikinde olduğu gibi "**yazılı**" şekilde (**TBK md. 184**) yapılması gerekmektedir.

Bununla beraber, söz konusu sözleşmenin yazılı olmasının yanında başka resmi şekil şartı aranmamaktadır.

O halde, devir sözleşmesinin taraflar arasında adi yazılı şekilde yapılması yeterli olup, resmi şekilde düzenlenmesi şart değildir.

Yapı kooperatiflerinde de ortaklığın devrinin taşınmaz satış vaadi sözleşmesi şeklinde yapılması şart değildir.

Bununla birlikte, ortaklığın devri işleminin noter huzurunda yapılmasının önünde bir engel bulunmamaktadır.

Hatta devir sözleşmesinin noter vasıtası ile yapılması muhtemel anlaşmazlıkların yaşanmasını önleyebilecektir.

Uygulamada ise devir işlemleri, genellikle devreden ve devralan kooperatife başvurarak ortaklık devri yapacaklarını beyan etmekte ve kooperatifçe hazırlanmış olan matbu devir sözleşmesi taraflarca karşılıklı olarak imzalanmaktadır.

Lakin ortaklığın devri sözleşmesinin imzalanmasıyla tüm hak ve yükümlülükler, kendiliğinden devralan kişiye geçmez.

Bunun için ayrıca, ilerleyen bölümlerde açıklandığı üzere devir işleminin kooperatife bildirilmesi ve bu işlemin yönetim kurulu tarafından kabul edilmesi, başka bir anlatımla kooperatifin rızası gereklidir.

3) Zeki Altun, *Ortağın Kooperatiften Çıkması, Çıkarılması ve Hukuki Sonuçları*, İstanbul Üniversitesi, 1999, s.27.

2.3. Ortaklık Devrinin Kooperatife Bildirilmesi

Ortaklığın devri hususunda tarafların kooperatife başvuruda bulunması ve örnek anasözleşmeler gereğince bu başvurunun yazılı olarak yapılması gerekmektedir.

Devreden ve devralan, kooperatife birlikte başvurabileceği gibi ayrı ayrı da başvurabilir.

Şayet bu hususta kooperatife yazılı başvuruda bulunulmaz ise devir sözleşmesi, sadece taraflar arasında kalmış bir işlem olup, kooperatif açısından herhangi bir hüküm ifade etmez ve kooperatifi bağlamaz.

Öte yandan, Yargıtay'ın bir kararında; örnek anasözleşmenin 17/1. maddesinde yer alan yazılı başvuru koşullunun, devrin geçerliliğine dair değil, devrin kooperatife iletilmesi ve kabulü için ispat bakımından sevk edildiği, bu nedenle, kooperatif ortaklık hakkının devredildiğinin davadan önce davalı kooperatife bildirilmemesinin, devir alanın hakkına olumsuz bir etki yapmayacağı, devir alanın açtığı ortaklığın tespiti davası ile davalı kooperatife ortaklık başvuru yapılmış gibi olduğundan, ortaklık koşullarını taşıdığıının belirlenmesi halinde devir alanın ortaklığın tespitine karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir. ⁴

2.4. Ortaklık Devrinin Yönetim Kurulunca Kabulü

KoopK'nın 14. maddesinde, ortaklığın devredilebileceği belirtildikten sonra yönetim kurulunun, devralan kişinin ortaklık niteliklerini taşıması halinde, bu kişiyi ortaklığa kabul edeceği hükme bağlanmıştır.

Anılan hüküm ve örnek anasözleşmelerde yer alan düzenleme kapsamında, ortaklığın devri için devreden ortak ile devralan kişi arasında sözleşme yapılması yeterli olmayıp, ayrıca başvurunun yönetim kurulu tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

Kooperatifin devri kabul etmemesi halinde ise devir işlemi geçerlilik kazanmaz.

Yönetim kurulu, başvuruyu, devralan kişinin ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadığı yönünden yapar. Keza yönetim kurulu, devralan kişinin ortaklık şartlarını sağlayıp sağlamadığını araştırmak zorundadır.

Yönetim kuruluna bu yükümlülük, 3476 sayılı Kanunla getirilmiş olup, bu düzenlemeyle ortaklığın ticari meta gibi kullanılması ve belli meslek sahiplerinin kurdukları kooperatiflere onlarla ilgisi olmayan kişilerin ortak olmasının engellenmesi hedeflenmiştir.

Öte yandan, ortaklığı devralan kişinin KoopK'nın 8. maddesinde ve anasözleşmede öngörülen şartları taşıması gerekir.

Bu bağlamda, kooperatiflerde ortaklık şartları hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

KoopK'nın 8. maddesine göre kooperatif ortaklığına girmek için gerçek kişilerin medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olması şarttır.

Anılan hüküm dışında, örnek anasözleşmelerde de ortak olmak isteyenlerin taşıması gereken şartlar ayrıca düzenlenmiştir.

Öncelikle belirtelim ki, birçok kooperatif türü için örnek anasözleşmelerde, ortakların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması şartı yer almaktadır.

4) Yargıtay 23. H.D. 'nin 08.09.2014 tarihli ve E.2014/7612, K.2014/540 sayılı kararı.

Bunun dışında, bazı kooperatif türleri için örnek anasözleşmelerde özel şartlar da yer almaktadır. Örneğin; site işletme kooperatiflerinde site dâhilinde konut maliki, oturma hakkı sahibi, genel hizmet tesislerinden birinin maliki veya kiracısı olmak; üretim ve pazarlama kooperatiflerinde kooperatifin faaliyet konusuna giren ürünlerin üreticisi olmak ve söz konusu ürünler üzerinde ticaret ve komisyonculuk yapmamak, aynı bölgede ve aynı ürün üzerine faaliyet gösteren başka bir pazarlama kooperatifine ortak olmamak; motorlu taşıyıcılar kooperatiflerinde taşıyıcılığı bilfiil meslek edinmiş esnaf olmak, taşıma komisyonculuğu yapmamak, kooperatifin amacına uygun motorlu aracı bulunmak, aynı amaçlı başka bir motorlu taşıyıcılar kooperatifine ortak olmamak gerekmektedir.

Ortaklığı devralacak kişinin, anasözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyamaması halinde yönetim kurulu başvuruyu reddeder ve bu durumda ortaklığın devri gerçekleşmemiş olur.

Buna mukabil, devralan kişi ortaklık koşullarını sağlıyorsa yönetim kurulunun devir işlemini kabul etmekten başka bir seçeneği bulunmamaktadır.

Dolayısıyla, yönetim kurulu, bu şekilde ortaklığı devralan kişiyi ortaklığa kabulden kaçınmaz. Keza KoopK'nın 14. maddesinin ikinci fıkrasının sonunda yer alan "(...) bu kişiyi ortaklığa kabul eder." şeklindeki emredici hüküm de yönetim kurulunun belirtilen hususta takdir hakkının bulunmadığına, ilgili kişiyi ortaklığa kabul etmek zorunda olduğuna işaret etmektedir.

Bu durumda yönetim kurulu, ortaklığa kabul kararı alır ve mezkûr kararı devralan ortağa bildirir.

Ayrıca, önceki ortağın ismi ortaklar defterinden silinir, yerine yeni ortağın ismi yazılır. Kararın alınmasıyla birlikte, ortaklığın devri işlemi de gerçekleşmiş olur.

Söz konusu karar alınmadıkça devralan kişi ortaklık sıfatını kazanamaz.

Şartların sağlanmasına rağmen ortaklığın devrini kabul etmeyen yönetim kurulunun ise KoopK'nın 62. maddesi kapsamında hukuki sorumluluğu gündeme gelebilir.

Yönetim kurulunun, ortaklığın devrine ilişkin kararını, Kanun ve anasözleşmede öngörülen esaslar çerçevesinde ve nisaplar doğrultusunda alması şarttır.

Başka bir ifadeyle, ortada hukuken geçerli bir yönetim kurulu kararı bulunmalıdır.

Ayrıca yönetim kurulu, devralan kişinin ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadığını makul sürede incelemesi ve inceleme sonunda devir alanın ortaklık şartlarını taşıması durumunda devir alanı makul süre içerisinde ortaklığa kabulüne karar vermesi gerekir.⁵

Yönetim kurulunun kararına karşı, devreden ortak genel kurula itiraz edebilir.

Ancak, ortaklığın devrini kabul etmeyen yönetim kurulunun ilgili kararı için doğrudan ortaklığın tespiti davası da açılabilir.

Son olarak belirtelim ki, devir halinde kooperatifin ortak sayısında ve payında bir değişiklik olmaz.⁶

Zira devreden ortağın yerine devralan ortak gelmiştir.

Buna bağlı olarak devir işleminden dolayı kooperatifin herhangi bir zararı da söz konusu olmaz.

5) Yargıtay 23. H.D. 'nin 24.02.2016 tarihli ve E.2015/4220, K.2016/1037 sayılı kararı.

6) KoopK'nın 8/3. maddesinde, yapı kooperatiflerinde konut, işyeri ve ortak sayısının genel kurulca belirleneceği, yönetim kurulunun genel kurulca kararlaştırılan sayının üzerinde ortak kaydedemeyeceği öngörülmüştür. Ortaklığın devri, anılan hüküm kapsamında da bir sorun teşkil etmemektedir.

Diğer taraftan, örnek anasözleşmelerde yer alan hüküm gereğince, kooperatifçe, bu devir sebebiyle taraflardan ayrıca bir ödemede bulunmaları istenemez.

Hatta devreden kooperatife borcu olsa bile bu borcun ödenmesi dahi şart olarak ileri sürülemez.

3. Bazı Kooperatif Türleri İçin Özellikli Durumlar

3.1. Tarım Satış Kooperatiflerinde Ortaklık Payının Devri

Tarım satış kooperatifleri için özel kanun niteliğinde olan 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunun⁷ 1. maddesinin beşinci fıkrasında, tarım satış kooperatifleri ve bunların birliklerindeki ortaklık paylarının başka bir kooperatif ya da birlikte birleşme hali dışında devredilemeyeceği hükme bağlanmıştır.

Ancak, söz konusu hüküm, 28.03.2013 tarihli ve 6455 sayılı Kanunla “**Ortaklık paylarının devri örnek anasözleşmede belirtilen şartlarla yapılabilir.**” şeklinde değiştirilmiştir.

Söz konusu hükme istinaden örnek anasözleşmelerde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Buna göre; tarım satış kooperatiflerinde ortak, payını ortaklık şartlarını taşıyan eşine ya da ikinci dereceye kadar olan kan veya kayın hısımlarından (**kendisinin anne, baba, çocuk, torun ve kardeşi; eşinin anne, baba, çocuk, torun ve kardeşi**) birine devredebilir.

Bunların dışında üçüncü bir kişiye devredemez.

Tarım satış kooperatifleri birliklerinde ise kooperatiflerin, birliğe ödemiş oldukları ortaklık payları devredilemez. Ancak bu ortaklık payı tutarları, kooperatiflerin birleşmesi veya birlikte ayrılıp diğer bir birliğe girmesi hallerinde ilgili kooperatiflere veya diğer bir birliğe devredilebilir.⁸

3.2. Ferdi Mülkiyete Geçmiş Yapı Kooperatiflerinde Taşınmazların Kooperatif Ortaklığından Ayrı Olarak Satılabilmesi

Bir yapı kooperatifinde ferdi münasebete geçilmeden (konutların tapusu verilmeden) önce ortakların paylarını başka bir kimseye devretmeleri halinde, bu ortağa ait tüm hak ve borçlar olduğu gibi yeni ortağa geçer.

Böylece, önceki ortağın hissesine isabet edecek olan menkul veya gayrimenkuller de yeni ortağa geçmiş olur.⁹

Ferdi mülkiyete geçilmesi (**konutların tapularının ortaklara verilmesi**) ile birlikte konutun kooperatifle olan ilişkisi kesilerek mülkiyeti ortağa geçer.

Bu durumda, kooperatif tarafından yaptırılan ve müstakil tapu ile ortak adına tescil edilen taşınmazın ortak tarafından üçüncü şahıslara tapu sicil müdürlüğünde yapılacak satış sözleşmesiyle satılması mümkündür.

7) 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun, 16.06.2000 tarihli ve 24081 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

8) <http://koop.gtb.gov.tr/bilgi-bankasi/tarim-satis-kooperatifleri-ve-birlikleri> (Erişim-26.06.2018).

9) Cafer Tayyar Çöklü, Uygulamada Yapı Kooperatifleri, Omas Ofset, İstanbul 2001, s.148.

Taşınmaz satımında ortaklık, kendiliğinden alıcıya satım ile birlikte geçmez ve bu satış ortaklığın devri anlamına gelmez.

Satıcının ortaklığının bulunması ve ortaklığın alıcı tarafından ayrıca devir alınması gerekmektedir. Ortaklık ayrıca devredilmedikçe, satıcının ortaklığı kooperatif nezdinde devam eder.

Satıcının ortak olması, alıcının bu ortaklığı ayrıca devir alması, devir alanın kooperatif ortaklık koşullarını taşıması halinde kooperatifin bu kişiyi KoopK ve anasözleşmenin ilgili hükümleri uyarınca ortaklığa kabul etmesi zorunludur.

Devir ile, devreden ortağın kooperatife borcu varsa bu borç devralan ortağa geçer ve artık yeni ortak istenebilir. Devralan ortak, devreden ortağın borçlarını ödemekten kaçınmaz.

4. Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kooperatiflerde açık kapı ilkesi geçerlidir. Bu ilke gereğince, ortaklık şartlarını taşıyan herkes kooperatiflere ortak olabileceği gibi, isteyen her ortak kendi özgür iradesiyle ve dilediği zaman kooperatiften çıkabilir.

Hiç kimse bir kooperatife girmeye, ortak olarak kalmaya veya kooperatiften çıkmaya zorlanamaz. Bu kapsamda, bir kooperatif ortağı, ortaklığını üçüncü bir kişiye devredebilir.

Ortaklığı devralacak kişinin, Kanun ve anasözleşmede öngörülen ortaklık şartlarını taşıması zorunludur. Devreden ortak ile devralan kişi, karşılıklı irade beyanlarını açıklayan yazılı bir belge düzenleyerek kooperatif yönetim kuruluna başvurur. Yönetim kurulu, ortaklığı devralacak kişinin ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadığını araştırmakla yükümlüdür.

Devralan kişinin, gerekli şartları haiz olduğunun anlaşılması halinde, yönetim kurulu kararı ile ortaklığa kabul edilir. Yönetim kurulu, bu şekilde ortaklığı devralan kişiyi ortaklığa kabullenemez. Devir halinde eski ortağın kooperatife karşı tüm hak, borç ve yükümlülükleri yeni ortağa geçer. Kooperatifçe, bu devir sebebiyle taraflardan ayrıca bir ödemedede bulunmaları istenemez.

Ortaklığına devrine ilişkin yönetim kurulunca verilen red kararına karşı, genel kurula itiraz edilebileceği gibi kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinde dava da açılabilir.

Özellikle vurgulamak gerekir ki, ortaklığın devrinden önce devir alacak kişinin, kooperatif nezdinde araştırma yaparak, devredecek kimsenin gerçekten kooperatifin ortağı olup olmadığını, ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadığını, kooperatife borcunun bulunup bulunmadığını, hakkında çıkarılma kararı alınmış olup olmadığını ve ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadığını araştırması menfaatine olacaktır.

Zira ortak olmayan birinden ortaklık payı aldığını ileri süren bir kimsenin, iyi niyetli olsa bile ortaklık sıfatını kazanması ve kooperatiften hak talebinde bulunması mümkün değildir.

KOOPERATİF SPOR KULÜPLERİ: BARCELONA ÖRNEĞİ

*Mustafa YILDIRIM**
*Arda ÖZÇAĞLAR***

Kooperatif işletmeler daha iyi bir dünya kurar.

Anonim

Giriş

Kooperatif, gönüllü olarak bir araya gelen insanların sosyal ve kültürel, ihtiyaç ve isteklerini birlikte karşıladığı, demokratik bir şekilde yönetilen bir işletme modeli olarak tanımlanmaktadır.

Kooperatifçiliğin, ilk ortaya çıktığı yıllardaki uygulama örnekleri tarım ve tedarik alanlarında görülmektedir.

Ancak son yıllarda kooperatif işletmeler hemen hemen bütün işletmecilik alanlarında kendine yer edinmektedir.

Bunların en dikkat çekici örnekleri arasında spor kulüpleri yer almaktadır.

Barcelona, Real Madrid, Atletico Madrid gibi Avrupa futbol arenasındaki en başarılı kulüpler kooperatif işletme modeliyle taraftarları tarafından yönetilmektedir.

Ülkemizde spor kulüpleri, 2005 yılında çıkarılan Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliğine göre faaliyet göstermektedir.

Bu yönetmeliğe göre spor kulüpleri dernek şeklinde kurulmakta olup kooperatif olarak kurulamamaktadır.

Bu statülerini daha sonra değiştirebilseler de henüz ülkemizde kooperatif modelinde kurulmuş bir spor kulübü bulunmamaktadır.

***Mustafa YILDIRIM, Gümrük ve Ticaret Uzmanı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü,
mustafayildirim@gtb.gov.tr**

**** Arda ÖZÇAĞLAR, Gümrük ve Ticaret Uzmanı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü,
a.ozcaglar@gtb.gov.tr**

Ülkemizde, spor kulüplerinin kooperatif olarak kurulabilmesi, bu kulüplerin kurulabildiği dernek veya sonrasında dönüşebildiği diğer işletme türlerine alternatif olabilecektir.

Türkiye’de Spor Kulüplerinin Genel Yapısı

Ülkemizde, spor kulüpleri dernek veya şirket statüsünde kurulan özel hukuka tabi ve tüzel kişiliğe haiz kuruluşlardır. Spor kulüplerinin şirket biçiminde yapılanması, profesyonel bir spor dalında (futbol) faaliyet gösteren spor kulüplerinin doğrudan şirket olarak kurulması veya bunların profesyonel branşlarının (futbol) şirketleşmesi anlamına gelmektedir.

Bu nedenle, futbol dışındaki bir spor dalında kurulan spor kulübünün veya profesyonel olmayan bir takımın şirketleşmesi mümkün gözükmemektedir (**Öğüt, 2010:31**).

Ülkemizde, spor kulüplerinin yaygın olarak örgütlenmesi dernek şeklindedir.

Dolayısıyla, dernek statüsünde kurulan spor kulüpleri 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nda yer alan yasal hükümlere tabi olurlar. Dernekler en az 7 kişiden oluşan ve kazancını üyeleri arasında paylaşma amacı olmayan kuruluşlardır.

Dernek olarak kurulmuş spor kulüplerinin sportif faaliyete başlayabilmesi için Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği’ne uygun olarak tescil edilmesi gerekmektedir.

Tescil ve kayıtlarını yaptıran spor kulüplerinin üç zorunlu organa sahip olmaları gerekmektedir. Bunlar genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur.

Genel kurul, kulübün en yetkili karar organı olarak kulüp tüzüğünü değiştirilmesi, yönetim ve denetim kurullarını ibra edilmesi, kulüp için gerekli taşınmazların alınması ve üyeliğe kabul veya üyelikten çıkmalarına ilişkin kararların alınmasında rol oynamaktadır.

Yönetim kurulu ise kulübü yöneten ve dışa karşı temsil eden organdır.

Denetim kurulu ise kulüp tüzüğünde belirtilen usul ve esaslara göre denetleme sonuçlarını bir raporla yönetim kuruluna ve genel kurula sunmaktadır (**Öğüt, 2010:53**).

Kulüplerin dernek olarak yapılanması bir takım sorunlara yol açmaktadır.

Özellikle, son yıllarda Türk sporunun daha çağdaş ve demokratik bir yapılanmaya ihtiyacı olduğu dile getirilmektedir.

Ayrıca, mevcut Dernekler Kanunu spor kulüplerinin gelir kalemlerini ve faaliyet alanlarını kısıtlamaktadır.

Bu nedenle, spor kulüpleri yasal statüleri nedeniyle mali kaynaklarını güçlendirememektedir.

Sponsorluklar, bahisler, gelişen pazar ve ekonomik boyutları dikkate alındığında spor sektörü devasa bir endüstri haline gelmiştir.

Türkiye’de futbol pazarı içerisinde yer alan spor kulüplerinin dernek yapısı içerisinde faaliyet göstermeleri gelir kalemlerinin genişlemesinde sorunlar yaratmaktadır.

Spor kulüpleri dernek olarak yapılanmaları nedeniyle ticari faaliyette bulunamamakta ve ticari gaye güdemediklerinden mali yönden güçsüz duruma düşmektedirler (**Öğüt ve Şahin, 2017: 109**).

Nitekim bu sektör içerisinde spor kulüplerinin mevcut yasal statüleri ile varlıklarını sürdürmeleri oldukça zorlaşmaktadır.

Ülkemizde, amatör spor kulüplerinin birçoğunun borç ve haciz içerisinde oldukları bilinmektedir.

Bu nedenle, kulüp yöneticilerinin şahsi mal varlıklarına haciz ve yurtdışına çıkış yasakları uygulanmaktadır.

Ayrıca, kulüp yöneticilerinin büyük bir kısmı kulüp bütçelerine destek veren varlıklı kişilerden oluşmaktadır.

Mali gücün varlıklı spor kulübü yöneticilerinin elinde olması, bu kulüpleri belirli bir zümrenin kararlar aldığı şirket haline getirmektedir. **(Öğüt, 2010:61)**

Dernek statüsünde kurulduktan sonra profesyonelleşmek isteyen spor kulüpleri şirketleşme yoluna gitmektedirler.

Ülkemizde, bir profesyonel spor branşı olan futbolun temsilcisi kulüplerin genelde şirketleşme yoluna giderek ekonomik avantajlarını geliştirmeye yöneldikleri gözlenmektedir.

Bu kapsamda, spor kulüplerinin tamamı veya futbol gibi bazı branşları mevcut bir şirkete devredilmektedir.

Spor kulüplerinin şirketleşmesinin nedenleri arasında; büyük bütçelerin dernek olarak yönetiminin zorluğu, kurumsallaşma ve profesyonelleşme, dernek konumunda iken yapılamayan ticari faaliyetlerde bulunabilmek,

UEFA'nın 2004/2005 sezonundan itibaren lisans hakkı için zorunlu kıldığı kriterlere uyum açısından kurumsal yönetim ilkelerini uygulayabilmek ve kredi temini kolaylığı yaratabilmek gibi hususlar bulunmaktadır.

Barcelona Futbol Kulübünün Genel Yapısı

Barcelona Futbol Kulübü, İspanyanın Katalonya özerk bölgesindeki Barcelona kentinde 1899 yılında kurulmuştur.

Kulübün stadyumu 99.000 kapasiteli Camp Nou'dur. **“Bir kulüpten daha fazlası”** sloganını kullanan Barcelona Futbol Kulübü, İspanyol futbolunun hem İspanya'da hem Avrupa kupalarında en başarılı temsilcilerinden birisidir.

1955 yılından beri her sene Avrupa futbol arenasındaki müsabakalara katılım sağladığı bilinmektedir. **(fcbarcelona.com)**

Barcelona aynı zamanda 2006 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu **(UNICEF)** ile işbirliği yapmaktadır.

En son yaptıkları anlaşmayla bu işbirliğini 2020 yılına kadar uzatmışlardır.

Ayrıca sosyal sorumluluğa önem veren kulüp **UNICEF**'e yaptığı yıllık 1,5 Milyon Euro olan bağış miktarını da 2 Milyon Euro'ya çıkarmıştır.

UNICEF'in projelerine 10 yıldır destek veren Barcelona Svaziland, Malavi, Angola, Güney Afrika, Gana, Brezilya ve Çin olmak üzere 7 ülkede yaklaşık bir milyon çocuğa yardımda bulunmuştur. **(aa.com)**

Demokratik toplumların en önemli kazanımı kendilerini yönetebilme iradesine sahip olmalarıdır.

Avrupa'da son yıllarda birçok futbol kulübü daha önce kulüple sağlam bir gönül bağı olmayan, sadece ismini duyurmak için kulübü satın alan sermaye sahipleri tarafından yönetilmektedir.

Bu durum kulüplerin taraftarları arasında memnuniyetsizliğe yol açmaktadır.

Taraftar için bazen ailesinin bile önüne geçebilen futbol kulübü, istediği gibi yönetilememektedir.

Kulüp başkanı, kulübün başarısız sonuçlar alması ya da kendisinin maddi durumunun bozulması nedeniyle kulübü terk edebilmektedir.

Barcelona Futbol Kulübü gibi kooperatif modeli ile yönetilen spor kulüplerinde, alınan her kararda taraftarın rolü bulunmaktadır.

Bu durum taraftarlar ile kulüp arasında bağı güçlendirmekte ve kulüplerini her türlü platformda desteklemelerini sağlamaktadır.

Ortakların en önemli hakları; kulübün yönetim kuruluna seçilebilmesi, başkan olabilmesi ve kulübü yönetebilme haklarına sahip olmasıdır. Kooperatifte ortaklık hakları devredilememektedir.

Kooperatifte başkanlık seçimleri 6 yılda bir yapılmakta ve başkan bu görevi en fazla 2 dönem sürdürebilmektedir. Seçimli genel kurula katılım oranları oldukça yüksektir. **(Boyle,2010)**

“Bir kulüpten daha fazlası” sloganını benimseyen Barcelona Futbol Kulübü, bu sloganı kooperatif olmaya borçludur.

Barcelona, 170.000 ortağıyla sürekli büyüyen kooperatif futbol kulübüdür.

Diğer spor kulüplerinin aksine Barcelona, kulübün sahibi kendi taraftar ortakları tarafından demokratik şekilde yönetilmektedir.

2010 yılının Haziran ayında yapılan başkanlık seçimlerinde oy kullanma yeterliliğine sahip ortakların % 45'ine tekabül eden 53.000 kooperatif ortağı oy kullanarak yeni başkanlarını seçmişlerdir.

Avrupa'da ve ülkemizdeki birçok kulübün aksine kooperatif işletme modelini benimseyen Barcelona, kulüp başkanını demokratik yollarla kulüp ortağı taraftarlar arasından seçmektedir. **(Boyle,2010)**

Barcelona Futbol Kulübü hem futboldaki başarılarıyla hem de kooperatif işletmelerin kendine özgü yönetiminin avantajlarının görüldüğü en iyi örnek olarak bilinmektedir.

Barcelona Futbol Kulübüne üyelik, kooperatifçiliğin açık kapı ilkesiyle uyumlu şekilde herkese açıktır.

Barcelona Futbol Kulübünün 30.000'i deniz aşırı olmak üzere, 170.000 kayıtlı ortağı bulunmakta olup ortaklık için İspanyol olma şartı da aranmamaktadır.

2010 yılı itibariyle ortaklık ücreti 157 Pound olarak belirlenmiştir.

Ortaklara mağazalarda indirim, ücretsiz Camp Nou turları, kulüp dergisine ücretsiz üye olma hakkı ve kulüp kartı gibi birçok ayrıcalıktan yararlanabilmektedir.

Ayrıca ortaklar, kombine alımında öncelikli olarak yararlanabilmekte ve kombine almak istemeyen ortaklara da maç biletleri uygun fiyatta satılabilmektedir. **(Boyle,2010)**

Ortaklar, kulübün maddi varlıklarının satılmasına, borçlanmaya, pazarlama stratejilerinin belirlenmesine, gelirlerin Barcelona Vakfına transferine ve bu gelirlerin nasıl kullanılacağına da karar verebilmektedir.

Barcelona Futbol Kulübü, kooperatif yapısı nedeniyle borsada işlem göremediğinden kulübün gelir kalemleri ticari gelirlerinden, ortaklardan gelen gelirlerden ve sponsorluk anlaşmalarından oluşmaktadır.

Bu nedenle, kooperatif sermayesinin sürdürülebilir olması için kooperatif ortaklarından kulübe ekonomik katılımıyla sahip çıkması önem arz etmektedir. **(Boyle,2010)**

Barcelona ya da diğer İspanyol kooperatif kulüplerinin yansıra Alman ligindeki ünlü futbol kulüplerinde de taraftarlar tarafından kulübün yönetildiği bir yapı görülmektedir.

Kulübün gerçek sahibi olan taraftarların kulüplerin yönetiminde söz sahibi olacağı yapıların artacağı tahmin edilmektedir.

Son yıllarda Rus ve Arap sermaye sahipleri tarafından kulüplerin satın alındığı İngiltere'de de taraftarların, kulübün sahibi olacağı ve taraftarlar tarafından yönetilebilen kulüp yapılarının arayışı içinde olduğu bilinmektedir.

Sonuç

Kooperatifler tarımdan konuta, ulaşım hizmetlerinden sigortacılığa ve bankacılıktan eczacılığa kadar birçok sektörde faaliyet göstermektedir.

Kooperatifler hem ekonomik hem de sosyal işletme modelinin bir arada hayat bulduğu yapılardır.

Kooperatif işletme modelinin diğer işletme modellerine kıyasla iyi bir alternatif olduğu görülmektedir.

Kooperatif işletme modeli, diğer işletme modelleri gibi katı kurallara sahip olmadığından her sektörün ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir altyapıya sahiptir.

Ayrıca, kooperatifler, istikrarlı ve küresel risklerden en az etkilenen işletme modelidir.

Küresel krizlerde büyük şirketler derinden sarsılmasına rağmen kooperatif işletmeler en az hasarla atlattıklarıdır.

Bu kapsamda, olası bir küresel kriz karşısında kooperatif olarak kurulan spor kulüplerin bu krizden en az etkilenmesi mümkün görülmektedir.

Kooperatifçilik sektörü içerisinde en az bilinen işletmelerden biri spor kulüpleridir.

Ancak, kooperatif spor kulüpleri, kooperatifçiliğin yedi ilkesinin her birinin uygulanabildiği işletmelerdir.

Bu ilkeler; gönüllü ve herkese açık ortaklık, ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, öğrenim ve bilgilendirme, kooperatifler arasında işbirliği ve topluma karşı sorumlu olma olarak Uluslararası Kooperatifçilik Alyansı (ICA) tarafından belirlenmiştir.

Bu ilkelerinin tamamı spor kulüplerinin oluşum ve yönetim ilkeleriyle uyumdadır.

Spor kulüpleri ülkemizde ve dünyada genel olarak dernek statüsünde kurulmaktadır.

Ancak, kooperatif olarak kurulan başarılı spor kulüpleri de bulunmaktadır.

Dünyada, kooperatif işletme modelinin normlarını en iyi uygulayan kulüp olan Barcelona, başarısının bir kısmını kooperatif işletme modeline borçludur.

Barcelona, yedi kooperatifçilik ilkesinin tamamını başarılı bir şekilde uygulamaktadır.

Ülkemizde, spor kulüpleri dernek statüsünde kurulduktan belli bir süre sonra anonim şirkete dönüşmekte veya dernek olarak faaliyetine devam etmektedir.

Gençlik ve Spor Kulüpleri yönetmeliğine göre spor kulüplerinin dernek olarak kurulması zorunludur.

Ancak, kulüplerin yapı ve dinamizmine uygun olarak derneklerden farklı, özel bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği gibi hususlar çeşitli platformlarda sürekli tartışılan konular arasındadır.

Yönetmelikte yer alan söz konusu hükmün, spor kulüplerinin kooperatif olarak kurulabilmesine imkân verecek şekilde düzenlenmesi kulüpler için yeni bir alternatif olacaktır.

Spor kulüpleri aidiyet duygusunun en üst düzeyde yaşandığı platformlardır.

Spor kulübünü destekleyen taraftarlar, kulüplerinin müsabakalarına gitmekte, formalarını satın almakta ve gerektiğinde kulübe bağış yapmaktadır.

Başka bir deyişle, taraftarlar destekledikleri spor kulüpleri için bir araya gelip ortak iş yapmaktadırlar.

Bu kapsamda, ortak iş yapma kültürünün en üst düzeyde olduğu işletmeler olan kooperatifler, spor kulüplerinin örgütlenmesi için etkin bir alternatif olarak gözükmektedir.

Ayrıca, ülkemiz futbolunun kanayan yarası olarak bilinen sporcu altyapısı sorunu kooperatif işletme modeli ile çözüme kavuşabilecektir.

Bu çerçevede, hazırlanacak olan kooperatif anasözleşmesinde sporcu altyapısı için belli bir miktar fon ayrılarak altyapıya yönelik yatırımlar artırılabilir.

Spor kulüplerini yönetenler bu kulüplere sadece ticari işletme gözüyle bakmaktadır. Bu nedenle, yöneticiler kulüplerin tarihi mirasına, değerlerine ve taraftarlarına saygı göstermemektedir.

Kulüp hakkında alınacak kararlarda kulübün finansal yapısının yanında değerlerinin ve taraftarların isteklerini dikkate alacak bir yapıya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu sebeple, spor kulüplerinin kooperatif işletme modeli yapısıyla yönetilmesi önem arz etmektedir.

Kaynak

Boyle,D. (2010). Barça Fan Ownership And The Future Of Football. Co-operatives UK.

<https://www.aa.com.tr/tr/spor/barcelona-unicef-is-birligi-2020ye-kadar-uzatildi/527256>

<https://www.fcbarcelona.com>

Öğüt, E. (2010). Almanya ve Türkiye'deki Spor Kulüplerinin Karşılaştırmalı Analizi – Türkiye'de Spor Kulüplerinin Yapı ve İşleyişine Yeni Bir Yaklaşım-. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.

Öğüt, E. ve Şahin,Y.(2017). Amatör Spor Kulüplerinin Sorunları: Açımlayıcı Bir Araştırma. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28 (2), s.101-120.

KOOPERATİFLERDE İÇ DENETİM MEKANİZMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Özdem SATICI TOPRAK*

I - Giriş

Kooperatifler de her tüzel kişi gibi denetime tabi kuruluşlardır. Bu kuruluşlarda icra organı olan yönetim kurulunun faaliyetleri denetim kurulunca düzenli olarak denetlenmekle birlikte kooperatif ortaklarına da dolaylı yoldan denetim imkanı verilmiştir.

Kooperatiflerde ana sözleşmelere hüküm konulmak suretiyle denetim teşkilatının görev ve yetkilerinin genişletilmesi ve ara denetimler öngörülmesi de mümkün kılınmıştır.

01/07/2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile anonim şirketler için bağımsız denetim öngörülmüş, ancak tarım satış kooperatifleri ve birlikleri hariç ¹ kooperatiflerin denetim mekanizmasında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

II - Kooperatiflerde Denetçilerin İnceleme Ve Rapor Düzenleme Yükümlülükleri

Kooperatiflerde denetim görevini genel kurul adına denetim kurulu yerine getirir.(KK Md.65/1) Denetim kurulu raporu, kooperatiflerin yıllık olağan genel kurul toplantılarında ortakların bilgi ve onayına sunulur.

Genel kurul bu amaçla bir veya daha çok denetçi seçer.

Birden fazla denetçi bir kurul teşkil eder.

Denetim kurulunu veya denetçiyi seçmek genel kurulun devir ve terk edemeyeceği yetkiler

*Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

1) 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 397/5. Maddesine göre 4572 sayılı Kanun kapsamındaki kooperatifler ve bunların bağımsız denetime tabi olmayan üst kuruluşlarının denetimine ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenecek olup, halihazırda söz konusu yönetmelik yayımlanmamıştır.

arasında bulunduğundan **(KK Md.42)**; genel kurulun bu yetkisini yönetim kuruluna devir etmesi hüküm ifade etmeyecek **(BK Md.27/1)**, bu yetkinin kullanılması yönetim kurulu üyelerinin cezai sorumluluklarını gerektirecektir.**(KK Md.Ek:2/1)**

Kooperatiflerin denetiminin kapsamı ile ilgili olarak Kooperatifler Kanunu'nda bazı sınırlamalara yer verilmiştir.

Buna göre denetçiler, işletme hesabıyla bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını ve işletmenin neticeleriyle mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını incelemek; ortakların şahsen sorumlu ve ek ödemelerle yükümlü olduğu kooperatiflerde ortak listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığını da tetkik etmekle mükellef kılınmışlardır.**(KK Md.66/1)**

Yasadaki düzenleme böyle olmakla birlikte, geçmişteki uygulamalarda inceleme sonuçlarını içeren raporun bir biçimi olmadığından kooperatif denetim kurulu raporları çoğunlukla birkaç cümleden ibaret raporlar şeklinde genel kurula sunulmuştur.

Bu eksiklik, mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 11/06/2008 tarihli **Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Denetim Kurulu Üyelerinin Genel Kurul Toplantılarına Sunacakları Denetim Kurulu Raporunun Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ"** ile birlikte denetim kurulu raporlarına belirli bir standart getirilmesi ile giderilmiştir.

Söz konusu tebliğde yer alan ana başlıklara göre, denetim kurulu raporunda Raporun görüşüleceği genel kurul toplantı tarihi, incelemenin ait olduğu dönem ve düzenleme tarihi belirtilmeli ve raporun tüm sayfaları, düzenleyen denetim kurulu üyesi veya üyeleri tarafından imzalanmalı; ayrıca rapor, genel kurulda görüşülecek döneme ilişkin tüm işlem ve hesapları kapsayacak şekilde ayrıntılı bilgiler içermeli ve açık, öz, düzgün bir dille yazılmalıdır.**(Tebliğ Md.4)**

Denetim kurulu raporunun müzakeresi üzerine yönetim kurulunun ibrası görüşüleceğinden raporda, ortaklar ve diğer kişiler nezdinde yanlış kanaat uyandırıcı, gerçeğe aykırı ifadelere yer verilmemeli ve ortakların Kooperatifler Kanunu'nun 24. Maddesinde yer alan bilgi edinme haklarını sağlıklı bir şekilde kullanmalarını teminen Denetim kurulu raporu, ilgili olduğu genel kurul toplantı tarihinden en az 15 gün önce düzenlenerek yönetim kuruluna teslim edilmeli ve bu rapor yönetim kurulu raporu ve bilanço ile birlikte genel kuruldan sonra da 1 yıl süre ile kooperatif merkezinde ortakların incelemesine hazır tutulmalıdır. **(Tebliğ Md.5. KK Md.24)**

Denetim kurulu raporunda yer alması gerekli unsurlar esas itibarıyla kooperatif denetçilerinin görev ve yetki alanlarının sınırlarını da belirlemektedir.

Bu kapsamda denetçilerin kooperatif yönetim kurulu üyelerinin, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve Kooperatif ana sözleşmesinde öngörülen üyelik şartlarını taşıyıp taşımadığı, yönetim kurulu üyelerine, genel kurulca belirlenen aylık ücret, huzur hakkı, risturn ve yolluk dışında başka bir ad altında veya belirlenen bu tutarların üzerinde ödeme yapılıp yapılmadığı, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve kooperatif anasözleşmesine aykırı olarak, genel kurulun devir ve terk edemeyeceği yetkilerin yönetim kurulu üyelerince kullanılıp kullanılmadığı, bu bağlamda; gayrimenkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayrimenkulün niteliği, yeri ve azami fiyatı ile satılacak gayrimenkulün asgari fiyatıyla ilgili genel kurul kararına uygun hareket edilip edilmediği, imalat ve inşaat işlerinin genel kurulca belirlenen yöntemle yapılıp yapılmadığı, yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurlarının, kooperatifle, kooperatif konusuna giren bir ticari muamele yapıp yapmadıkları, yapı kooperatiflerinde, genel kurulca alınması kararlaştırılan gayrimenkullerin alımının, kat karşılığı arsa devralınmasının, yönetim kurulunca tapu devri veya tapuya şerh verilecek bir satış vaadi sözleşmesi ile yapılıp yapılmadığı, genel kurul toplantısına ilişkin ortaklar listesinin, kooperatif ana sözleşmesinde belirtilen bilgileri içerir şekilde düzenlenip düzenlenmediği gibi hususları incelemesi gerekmektedir.

Ayrıca Kanun'da ortakların gerekli gördükleri konularda denetçilerin dikkatini çekmeye ve açıklama yapılmasını isteme hakları olduğu belirtildiğinden, ortaklardan bu yönde talep gelmiş ise bu inceleme sonuçlarına da denetim kurulu raporunda yer verilmesi şarttır. **(Tebliğ Md.5, KK Md.66/3)**

Kooperatif denetçilerinin inceleme yükümlülükleri bu konularla sınırlı olmayıp ayrıca, Türk Ticaret Kanunu hükümleri uyarınca tutulması zorunlu olan defterlerin mevcut olup olmadığı, kayıtların anılan kanuna uygun olarak oluşturulup oluşturulmadığı, açılış ve kapanış tasdiklerinin zamanında yerine getirilip getirilmediği, muhasebe kayıtlarının geçerli dökümanlarla tevsik edilip edilmediği de belirtilmelidir.

Denetim kurulu üyelerinin muhasebe denetimi ile ilgili sorumlulukları arasında, Bilanço ve gelir gider tablosunun, kooperatifin muhasebe defterlerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı, yanlış, eksik bilgi bulunup bulunmadığı, bilanço kalemlerinin ayrıntılı bilgi içerip içermediği, bu mali tabloların muhasebe standartları ve ilkelerine göre düzenlenip düzenlenmediği, tabloların aktifinde yer alan **“Hazır Değerler”**, **“Menkul Kıymetler”** gibi kalemlerin fiilen mevcut olup olmadığı, kooperatifin alacaklarının hangi işlemlerden kaynaklandığı, alacakların takibi ve tahsili konusunda yönetim kurulunca gerekli gayret ve titizliğin gösterilip gösterilmediği, arsa alımı gerçekleşmiş ise, arsanın kooperatif amaçlarına uygun olup olmadığı, alım bedeli, yapılan ödemelerin tutarı, inşaat yapımına başlanmış ise, projelerin ilgili belediyece onaylanıp onaylanmadığı, yapı ruhsatı alınıp alınmadığı belirtilmelidir.

Bununla birlikte şayet kooperatif tasfiye halinde ise amaç tasfiyeye evrilmiş olduğundan tasfiyenin geldiği aşama, tasfiye sürecinde yapılan işlemlerin mevzuata uygun olup olmadığı gibi hususların da incelenmesi gerekmektedir **(Tebliğ Md.5)**

III - Denetçilerin Diğer Yükümlülükleri

Tebliğ'de yer alan düzenlemeler bu yönde olmakla birlikte anılan tebliğin yayımından sonra da kooperatif denetçilerine bazı yükümlülükler getirilmiştir.

Zira 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda 29/03/2011 tarih ve 6215 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin bu kuruluşların hissedarı oldukları şirketlerde, katıldıkları vakıflar ve diğer teşekküllerde yönetim kurulu üyesi veya denetçi olamayacakları, personel yahut başka bir şekilde ücretli görev alamayacakları hükme bağlanmış, kısaca bağdaşmayan görev yasağı olarak adlandırılan bu yükümlülüğe aykırı hareket edilip edilmediği yönündeki incelemenin de kooperatif denetçileri tarafından yapılacağı ifade edilmiştir. **(KK Ek Md.3)** ²

Bu kapsamda denetim kurulu üyelerinin genel kurula sunacakları raporda inceledikleri kooperatifte bağdaşmayan görev yasağını ihlal eden bir durum olup olmadığını da belirtmeleri gerekmektedir.

Kanun'da denetçiler için öngörülen yükümlülüklerden biri de sır saklama ile ilgilidir.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda da benzer hükümlerin yer aldığı bu düzenleme özellikle inceleme görevi nedeniyle kooperatifin hesap ve işlemleri hakkında detaylı bilgi edinme imkanı elde eden denetim kurulu üyelerinin bu yetkilerini kötüye kullanmalarının önlenmesini amaçlamaktadır.

Buna göre denetçiler, görevleri sırasında öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatifin veya ortakların şahısları için zarar umulan hususları kooperatif ortaklarına ve üçüncü şahıslara açıklayamayacaklardır. **(KK Md.68, TTK Md.404)**

2) Ayrıca Bkz.27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ

Bu düzenlemeye aykırı hareket eden denetim kurulu üyeleri meydana gelen zararı tazmin ile sorumlu olacaklardır.

Birden fazla denetçinin görev yaptığı kooperatiflerde söz konusu zarara sebebiyet veren denetçilerden biri ise zarardan o denetçi sorumlu olacak; ancak zarara birlikte neden olunmuşsa sorumluluk da müteselsil olacaktır.

Yönetim kurulunun ihmali halinde genel kurulu toplantıya çağırarak da denetçilere ait yetkilerdendir. Esasen genel kurulu toplantıya çağırarak görev ve yetkisi yönetim kuruluna ait olmakla birlikte Kanun'da yönetim kurulunun bu görevini yerine getirmemesi halinde denetim kurulunun da genel kurulu toplantıya çağırmasına imkan tanınmıştır. **(KK Md.43)**

Her ne kadar yasada bu yetkinin denetçiler kurulu tarafından kullanılacağı ifade edilmiş olmakla birlikte, kanımızca birden fazla denetçinin bulunduğu kooperatiflerde denetçilerden birinin de bu yetkiyi kullanması söz konusu olabilecektir.

Geçmişte verilen üst mahkeme kararlarında da denetçilerden birinin bu yetkiyi kullanabileceği hükme bağlanmış, aksi durumun düzenlemeyi işlevsiz hale getireceği ifade edilmiştir. ³

Yönetim kurulunun toplantı nisabını kaybetmesi halinde boşalan yönetim kurulu üyeliklerine yeteri kadar yedek yönetim kurulu üyesini çağırarak da yine denetim kuruluna ait görevler arasında zikredilmiştir. **(KK Md.56/4)**

IV - Sonuç

Kooperatif yönetim kurulunun bir yıllık faaliyet ve işlemlerini inceleme ve bu inceleme sonucunda rapor düzenleyerek genel kurula sunma kooperatif denetçilerinin asli yükümlülükleri olup, bu yükümlülüklerin ihlali halinde denetçilerin cezai sorumlulukları doğacaktır.

Mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca hazırlanarak 2008 yılında yayımlanan bir tebliğle birlikte kooperatif denetçilerinin inceleme ve rapor düzenleme yükümlülüklerini ne şekilde yerine getirecekleri, incelemenin kapsamı ve rapor düzeni hakkında belirli bir standart elde edilmiştir.

Bununla birlikte kooperatif denetçilerinin yapacakları denetimi belirli konu ve başlıklarla sınırlandırmak denetimini amaç ve niteliği itibarıyla mümkün olmadığından, kooperatif denetçilerinin genel olarak yönetim kurulunun yaptığı tüm işlemler ile alınan kararların yasal mevzuata uygun olup olmadığını, ayrıca ortakların incelenmesini talep ettikleri tüm hususları inceleyerek sonuçlarını raporlarına yansıtmakla yükümlü olduklarını belirtmek gerekir.

3) *Y.11.HD.E.1978/4527, K.1978/5066, T.08/11/1978*

YENİLENEBİLİR ENERJİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

*Yeter DEMİR USLU**

İnsanoğlunun var olduğu günden bugüne enerjiye olan talebi sürekli olarak artmıştır.

En eski bilinen odun kömür kullanımıyla belirginleşen bu süreç güneş enerjisinin birtakım özel pillere depolanarak gerektiğinde kullanılabilmesinden atomun parçalanarak nükleer enerji elde edilmesi sürecine kadar gelişimini sürdürmüştür.

Sanayi devriminin beraberinde getirdiği gelişme süreciyle birlikte sanayileşmiş ülkeler tarafından dünyamızın yeraltı kaynakları olan kömür, linyit, petrol, doğal gaz gibi fosil yakıtlar o dönemden beri büyük bir israf ve rekabetin getirdiği saldırganlık ile kullanılmaya devam etmektedir.

Günümüze ise yenilenmesi mümkün olmayan bu enerji kaynaklarının sonsuza kadar ihtiyaçlarımızı karşılayamayacağı ve tükenip son bulacağı ayrıca söz konusu yenilenemez fosil enerji kaynaklarının şiddetli kullanılmasının devamı sonucu, küresel ısınma, iklim değişiklikleri, atmosfer olayları, aşırı derecede çevre ve hava kirliliği gibi olumsuz sonuçlar doğuracak sebepler nedeniyle yakın bir gelecekte dünyamızın doğal dengesinin bozulup yaşam alanı kalmayacak hale gelmesi, çoğu araştırmacıların, bilim insanlarının ve devlet yöneticilerinin aynı düşünceye sahip olduğu bir konu haline gelmiştir.

Bu gerçekliğe kayıtsız kalamayıp önlem alan ve aynı zamanda ekonomik ve teknolojik imkanlara sahip olan ülkeler, temiz enerji kaynaklarına yönelerek dünyamızın ileride karşı karşıya kalacağı çevresel ve iklimsel felaketlerin önüne geçebilmek adına yenilenebilir enerji üretimini ve tüketimini arttırmaya yönelik çeşitli devlet politikaları geliştirmeyi hedeflemişlerdir.

Bu doğrultuda politikaların gerektirdiği şekilde planlama yapılması ve uygulanması için teşvik çalışmaları devam etmektedir.

Enerji ihtiyacı açısından dışarıya bağımlı olan ve yenilenemez enerji kaynakları açısından da oldukça fakir bazı ülkeler ise yenilenebilir enerjiyi ülkedeki enerji ihtiyacını karşılamak adına tek çare olarak görmekte-dirler.

**Doç. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Ülkeler bu konuda yeni yasal düzenlemelerle birlikte kendine kısa ve uzun vadeli hedefler koymaktadır.

Enerji; günlük yaşantımızı sürdürebilmemiz için insanın en önemli gereksinimlerindedir **(Çukurçayır ve Sağır, 2015)**.

Enerji, sanayi devriminden günümüze kadar hayatımızı devam ettirebilmemiz için en önemli ihtiyaçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır **(Yanar ve Kerimoğlu, 2011)**.

Enerji, sahip olduğu önem ve şiddetli ihtiyaç sebebiyle dünyada başlayan büyük savaşların başlıca sebebi olmuş **(I. Dünya savaşı, Amerika'nın Irak'ı işgali gibi)** ve ihtiyacın giderek artması ve dünya üzerindeki rezervlerin tükenmesiyle birlikte gelecekte de büyük savaşlara, felaketlere neden olacaktır.

Artan dünya nüfusu ve yaşam tarzındaki değişiklikler sebebiyle sürekli olarak artan enerji ihtiyacı bu konuyu her ülkenin başlıca çözüm üretmesi gereken bir sorunu haline getirmiştir.

Enerji fiyatlarının sürekli olarak artışı ülkeleri bütçeleri açısından dar boğaza sokmakta ve çeşitli ekonomik sıkıntılara neden olmaktadır.

Bu durum gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği önündeki başlıca engel olarak durmaktadır. **(Ediger, 2015)**.

Bu nedenle kalkınmanın sürekliliği için fosil enerji fakiri ülkelerin olduğu kadar fosil enerji zengini ülkeler de yenilenebilir enerji konusunda bir çözüm bulmaları gerekmektedir.

Bu doğrultuda başta güneş enerjisi olmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını destekleyici kamusal politikalar oluşturulması gerekmektedir.

Alanda yapılan araştırmalar göz önüne alındığında 2030 yılında enerji tüketiminin dünyada %60, Türkiye'de %100 oranında artacağı öngörülmektedir.

Artan nüfus ve buna bağlı olarak artan sanayileşme bu artışların başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. **(Satman, 2015)**.

Bununla bağlantılı olarak enerji, ekonominin can damarlarından biri olup ucuz, kaliteli, güvenilir ve yeterli kaynaklara sahip olmak son derece önemlidir **(Erdal ve Karakaya, 2012)**.

Tükenebilirlik açısından ve çevreye olan etkileri bakımından enerji kaynakları yenilenemez enerji kaynakları (*kömür, petrol, doğal gaz, bor vb.*) ve yenilenebilir enerji kaynakları (*biyokütle, hidroelektrik, rüzgâr, güneş, jeotermal vb.*) olarak ikiye ayrılmaktadır **(Demir, 2011)**.

Biz yenilenebilir enerji kaynakları üzerinde duracağız;

Doğal çevreden kendiliğinden oluşan ve tekrarlamalı olarak sürekliliği sağlanan enerji kaynakları yenilenebilir enerji kaynakları olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası enerji ajansı yenilenebilir enerji araştırma grubu ise yenilenebilir enerjiyi, doğal süreçlerden elde edilen ve sürekli olarak yenilenen enerji olarak tanımlar **(Altuntaşoğlu, 2005)**.

Yenilenebilir enerji kaynakları hidrolik enerji, rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji, biyokütle enerji, dalga enerjisi, akıntı ve gel-git enerjisi gibi fosil esaslı olmayan ve dünya var oldukça kendisini yenileyen, tükenmeyen enerji kaynaklarıdır **(Anonim, 2015a)**.

Biyokütle Enerjisi, Biyokütle, kaynağını bitkisel, hayvansal ürünlerden, evsel ve endüstriyel atıklardan alan bir enerji türüdür.

Biyokütle enerjisini diğerlerinden ayıran temel fark ise, enerji kaynağının sadece doğada bulunan öğelerden oluşmaması, aynı zamanda yetiştirme tekniğiyle yeni kaynakların yaratılarak mevcut potansiyelin geliştirilebilmesidir **(Gezer, 2013:48)**.

Hidrojen Enerjisi, birincil enerji kaynaklarından yararlanılarak fosil yakıtlar, su ve biyokütle gibi hammaddelerden üretilen bir enerji kaynağıdır **(Haskök, 2005)**.

Hidrojen petrol yakıtlarına göre %33 daha verimli bir yakıttır **(Tarhan ve diğ., 2014)**.

Hidroelektrik Enerjisi, santraller aracılığıyla suyun potansiyel ve kinetik enerjisini kullanarak elektrik üretimi gerçekleştiren yapılara verilen addır.

Bu enerji türü, geçmişten günümüze yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde dünya genelinde en çok kullanılan ve teknolojik gelişimi en ileri seviyede olan kaynak türü olmuştur **(Bakış vd., 2008:467)**.

Rüzgâr Enerjisi, hava kütlelerinin yer değiştirmesiyle rüzgâr enerjisi oluşur.

Yeryüzüne güneşten ulaşan enerjisinin %1-2'si rüzgâr enerjisine dönüşmektedir **(Ata, 2010)**.

Isı enerjisinin kinetik enerjiye dönüştüğü bu doğa olayındaki hava kütlesi hareketine, rüzgâr adı verilir **(Özdamar, 2000:134)**.

Güneş Enerjisi, en ucuz elektrik üretim kaynağıdır.

Güneş enerjide bağımsızlık demektir **(fiyat bellidir, kaynak kısıtı yoktur, ısı depolaması yapılabilir)**.

Güneş her yerde vardır, sahibi yoktur. Stabildir, her gün bilinen anlarda doğar ve batar.

Depolanabilir ve güneş enerjisi olmadığı saatlerde de kullanılabilir.

Elektrik üretim maliyeti, dünyada tüm kaynakların fiyatının altına inene kadar sürekli düşecek olan ve daha sonra da düşecek olan tek kaynaktır **(Anonim 2015d)**.

Jeotermal Enerji, yer kabuğunun çeşitli derinliklerinde birikmiş ısının oluşturduğu, sıcaklıkları sürekli olarak bölgesel atmosferik ortalama sıcaklığın üzerinde olan ve çevresindeki normal yeraltı ve yerüstü sularına göre daha fazla erimiş mineral, çeşitli tuzlar ve gazlar içerebilen sıcak su ve buhar olarak tanımlanabilir **(Ertürk vd., 2006:14)**.

Deniz Kökenli Enerji Kaynakları; dalga enerjisi, deniz sıcaklık enerjisi, deniz akıntıları, gel-git ve vivace **(girdap)** enerjileridir.

Bu enerji kaynakları diğer yenilenebilir enerji kaynaklarına oranla yenidir. Okyanus kökenli enerjilerden günümüzde en yaygın olanlar, dalga ve gelgit enerjileridir **(Adıyaman, 2012:105)**.

Genel anlamıyla sürdürülebilirlik kavramını birçok farklı anlamda tanımlamak mümkündür. Ekolojik sistemlerin süreçlerini, fonksiyonlarını ve üretkenliğini ileride de devam ettirebilmek olarak tanımlanırken bir başka sürdürülebilirlik kavramı ise ihtiyaçlarımızı karşılarken doğal kaynakları koruyup çevreyle uyumlu olmak şeklinde tanımlanmaktadır (Chapin ve diğ. 1996).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez Norveç eski Başbakanı Gro Harlem Bruntland başkanlığındaki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun **(WCED)** 1983 yılında çalışmaya başladığı raporla gündeme gelmiştir.

Birleşmiş Milletler tarafından 4 Ağustos 1987 yılında kabul edilen raporun 27. Maddesi sürdürülebilir kalkınmayı, günümüzün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyetine zarar vermeden karşılayabilecek şekilde kalkınmak olarak ifade etmektedir **(Bruntland, 1987)**.

Esas itibariyle sürdürülebilir kaynaklardan olan yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve enerjinin daha etkin kullanılması gibi iki temel unsurdan oluşan enerjinin sürdürülebilirliği artık dünya toplumlarının en önemli konusu haline gelmiştir (**Ediger, 2015**).

Fosil kaynakların rezervlerinin zamanla tükenerek olması enerji kaynaklarına alternatif olarak yenilenebilir enerji kaynaklarını gündeme getirmiştir.

Ancak enerji kaynaklarının yenilenebilir olması da kaynak yetersizliğindeki sorunu tamamen çözememektedir.

Bu doğrultuda önemli olan temel gereksinim yenilenebilir enerji kaynaklarının aynı zamanda sürdürülebilir olmasıdır.

Ancak bu durum sağlandığında enerjinin yenilenebilirliğinden bahsedebiliriz.

Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Politikalarının Sürdürülebilirliği

Türkiye son yıllarda enerji tüketim kapasitesi en çok artan kalkınmakta olan ülkeler arasında yer almaktadır. (**Ediger, 2003**).

Bu sebep itibarıyla sık sık dünya enerji sektöründeki önemi, yükselen piyasalar arasında dikkat çekmektedir (**Ediger, 2015**).

Sürekli olarak artan nüfusun enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan bir takım enerji üretim ve dönüşüm sistemlerinin (**doğal gaz, kömür, linyit kojenerasyon sistemleri**) de kirlilik ve diğer çevre sorunlarının oluşumuna sebep olduğu gözlenmektedir.

Başlıca fosil kaynaklardan enerji üretimi, atmosferde sera gazı oluşumuna, bu sebeple kirlilik ve iklim değişikliğine yol açmaktadır.

Başlıca bu iki sorunun çözümü için yenilenebilir, çevreci alternatif enerji kaynaklarının tercih edilmesi artık kaçınılmaz bir gerçek haline almıştır.

Türkiye ‘de yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı açısından son yıllarda önemli ilerlemeler sağlansa da henüz kullanılmayan önemli bir potansiyel bulunmaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 2015-2019 Stratejik Planına Göre Türkiye’nin Yenilenebilir Enerji Stratejileri;

- Elektrik enerjisi üretimi, ısıtma ve diğer amaçlara uygun jeotermal sahaların arama çalışmalarına ağırlık verilecektir. Yenilenebilir enerjinin teşvikinde Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması’na (**YEKDEM**) devam edilecektir.
- Jeotermalde arama aşaması için uygun teşvik yapısının tasarlanması ve diğer tedbirlerle birlikte hayata geçirilmesi sağlanacaktır.
- Yerinde üretimin yaygınlaştırılması için izin ve onay süreçleri iyileştirilecek ve kolaylaştırılacaktır.
- Kesintili üretim yapan yenilenebilir enerji kaynaklarının (rüzgâr ve güneş) şebekeye entegrasyonunu teminen gereken altyapı güçlendirmelerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

- Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı projelere ait izleme ve takip sistemi kurulacaktır.
- Ülkemizin dalga enerjisi potansiyelinin tespit edilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.
- Kamu ve hazine arazilerinde elektrik enerjisi üretimine uygun Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanlarının (**YEKA**) belirlenmesi, derecelendirilmesi, korunması ve kullanımının sağlanmasına ilişkin çalışmalar desteklenecektir.
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin kullanımına yönelik pilot projeler ile hibrit sistemlere dayalı pilot projelerin geliştirilmesine destek sağlanacaktır.
- Yenilenebilir enerji yatırımlarının (**lisanslı olanlar ve planlananlar**) hayata geçebilmesini teminen finansman imkanlarının ve teşviklerin geliştirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.
- Pompaj depolamalı HES uygulaması başlatılacak ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
- Yenilenebilir enerjinin ısı enerjisi elde etmede ve soğutmada kullanımının artırılmasına yönelik tedbirler tasarlanacaktır.
- Karapınar Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi'nin güneş enerjisine dayalı elektrik üretim tesislerinin MW bazında tahsis edilmesi sağlanacaktır (*Anonim, 2015p*).

Türkiye enerji sektörünün çıkış yollarından biri yenilenebilir enerji kaynakları rezervlerine sahip olmanın gücünü kullanarak ve bu doğrultu da milli ve sürdürülebilir bir teknoloji geliştirerek yenilenebilir, temiz ve güvenli enerjiye sahip olmaktan geçmektedir.

Dünyanın en büyük çevre kuruluşu olan Dünya Doğayla Koruma Vakfı (**WWF**) tarafından uzman enerji danışmanlık şirketi **ECOFYS**'e 2011 yılında yaptırılan bir araştırma raporuna göre 2050 yılına kadar dünya %100 oranında temiz ve yenilenebilir enerjiye geçebilecek teknik yeterliliğe sahip olduğu bilinmektedir.

Uluslararası enerji ajansına (İEA) göre 2030 yılına kadar petrol ve gaz rezervlerindeki üretim %40-%60 oranında düşecektir (IEA, World Energy Outlook (WEO) 2009, Paris).

Dünyanın yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme zorunluluğu fosil kaynakların kısıtlı bir zaman diliminde tükenen olmasından ziyade, bu kaynakların kullanımının yoğun bir şekilde devam etmesi sonucunda meydana gelecek olan küresel ısınmaya bağlı iklim değişiklikleri nedeniyle yaşanabilecek bir dünyanın kalmayacak olmasıdır.

Yenilenebilir enerji teknoparkları kurulmalı ve konuyla ilgili uluslararası **AR-GE** kuruluşlarıyla, akademik çevrelerle ve özel şirketlerle iş birliği yapılarak yenilenebilir enerji kaynakları üretiminin sağlanması gerekmektedir.

Yenilenebilir enerjinin sürdürülebilirliği kendi doğasından kaynaklanmaktadır.

Doğal olan aynı zamanda süreklidir, devamlıdır, sürdürülebilirdir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta enerji kaynaklarını dünya genelinde artan nüfusun gereksinimlerini sağlayacak şekilde organize edebilmektir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler neticesinde yakın bir gelecekte böyle bir sistem sağlanabilir.

Bu doğrultu da hükümetlere düşen devlet politikalarını sürecin hızlandırılması ve sürdürülebilirliği üzerine belirlemeleridir.

Çünkü bu süreçte geride kalan ve dünya genelindeki rekabetini sürdüremeyen ülkeler yakın gelecekte çevresel ve ekonomik dar boğaza düşecektir.

Kaynaklar

- Çukurçayır, M.A., Sağır, H. 2015. Enerji Sorunu, Çevre ve Alternatif Enerji Kaynakları. Solar Akademi, <http://www.solar-academy.com/menus/EnerjiSorunu-Cevre-ve-Alternatif-EnerjiKaynaklari020316.pdf>-(Erişim tarihi:20.11.2015)
- Yanar, R., Kerimoğlu, G. 2011. Türkiye’de Enerji Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Cari Açık İlişkisi. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2):191-201.
- Ediger, V.Ş. 2015. Türkiye’nin Sürdürülebilir Enerji Gelişimi. Enerji ve İklim Değişikliği Vakfı, <http://www.eniva.org.tr/sysimg/dosya/2462013145137687.pdf>-(Erişim tarihi: 10.11.2015).
- Satman, A. 2015. Türkiye’nin Enerji Vizyonu. TMMOB Makine Mühendisleri Odası, http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/8188c7e9965c217_ek.pdf- (Erişim tarihi: 12.11.2015).
- Erdal, L., Karakaya, E. 2012. Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasi ve Coğrafi Faktörler, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31(1):107-136
- Demir, N. 2011. Yüksek Yapılar ve Sürdürülebilir Enerji. Y. Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Altuntaşoğlu, Z. 2005. Yenilenebilir Enerji Avrupa Birliği ve Türkiye Müktesebatı, TBMM Türkiye 5.Enerji Sempozyumu. Ankara.
- Anonim, 2015a. Yenilenebilir Enerji Kaynakları. <http://www.jeotermal.com/dokumanlar/dosyalar/YenilenebilirEnerji.pdf>-(Erişim tarihi: 12.10.2015).
- Tarhan, İ., Yüksel, B., Demircan, O. vd. 2014. TR22 Güney Marmara Bölgesi Yenilenebilir Enerji Araştırması Sonuç Raporu. Güney Marmara Kalkınma Ajansı. İstanbul
- Özdamar A. Dünya ve Türkiye’de Rüzgar Enerjisinden Yararlanılması Üzerine Bir Araştırma,, Mühendislik Bilimleri Dergisi 2000 6 (2-3) 133-145. 134.
- Ata, R. 2010. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Jeotermal ve Rüzgar Enerjisinin Gelişimi ve Çevresel Değerlendirilmesi. Celal Bayar Üniversitesi Soma Meslek Yüksekokulu Teknik Bilimler Dergisi, 2(13):47-54.
- Anonim, 2015d. Fosil Kaynakların Bilinen Toplam Rezerv Kapasiteleri. Yıldız Teknik Üniversitesi, <http://www.yildiz.edu.tr/~okincay/GunesEnerjisi.pdf>-(Erişim tarihi:20.11.2015).
- Ferruh Ertürk, Atilla Akkoyunlu, Kamil B. Varınca, (2006), “Enerji Üretimi ve Çevresel Etkileri”, TASAM Yayınları, Stratejik Rapor No:14, Nisan 2006, İstanbul.
- Chapin III, F.S., Torn, M.S., Tateno, M. 1996. “Principles of EcosystemSustainability”. AmericanNaturalist, 148(6), 1016-1037.
- Bruntland, G. 1987. OurCommonFuture, The World Commission on Environmentand Development, Oxford UniverstyPress. Oxford.
- Anonim, 2015p. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,<http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FS-> (Erişim tarihi:25.10.2015).

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ TARİHİNDE SARAY ŞAİRİ EMİR MU'İZZİ'NİN ÖNEMİ

*Gökhan GÖKMEN**

Büyük Selçuklular dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Selçuklu devleti sarayında devlet adamları için yazılan şiirler, Selçuklular hakkında tarihî ve sosyal konulara açıklık ve deliller getirmiş; bu önemli devleti ve tarihini en iyi ifade edenlerden biri de Emîr Mu'izzî (öl. 518-521/1124-1127) olmuştur.

440/1048-1049 yılı civarında Nîşâbûr'da doğan ve esas adı Ebû 'Abdullah Emîrüşşü'arâ Muhammed b. 'Abdumelik-i Nîşâbûrî olan Emîr Mu'izzî, uzun yıllar Selçuklu sarayında yer edinmiş, Sultan Melikşâh (öl. 485/1092) tarafından "Emîrû's-şü'arâ" tayin edilmiştir.

Babası Burhânî'nin, Sultan Alp Arslan'ın şairi olması sebebiyle Selçuklu sarayı çevresinde yetişmiş, elli yılı aşkın bir zaman diliminde bir arada bulunduğu Sultan Melikşâh ve Sultan Sencer başta olmak üzere devrinin önde gelen devlet adamları için şiirler kaleme almıştır.

Emîr Mu'izzî, Selçuklu tarihi, edebiyatı ve kültürü açısından çok önemli ve değerli bir kaynak olan 19.000 beyit dolaylarındaki dîvânında şiirlerindeki zenginliği ve tarihî hakikatlerdeki başarısını, birçok bakımdan önem arz eden tarihî malumatı ve devrin tarihî şahsiyetlerini, Büyük Selçuklu devletinin ve sarayının ihtişamına uygun olarak ifade etmiştir.

Mu'izzî, şiirlerinde bu çağ, bu çağın tarihi, edebiyatı, kültürü ve sosyal konuları hakkında önemli bilgiler vermiştir.

Dolayısıyla şiirleri Selçuklu devlet adamları için önemli bilgiler içermektedir.

Mu'izzî'nin dîvânı, devrinin birçok tarihî hâdisesini beyan etmesi bakımından da çok mühim bir eserdir.

Dîvânda Büyük Selçuklu döneminin sultanları, bölge emîrleri, devlet adamları, vezirler, devrin ileri gelenleri ve sultanın yakınları, devrin önemli hâdiseleri ve fetihleri hakkında Selçuklu Devleti ile ilgili bir takım haberler ve bilgiler ortaya çıkmaktadır.

* Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Kırıkkale, gkhgkm@gmail.com

Ayrıca Mu'izzî'nin, dîvânda yazdığı kasidelerde padişahlar, savaşlar, padişahların savaş halleri, fethettiği yerler, padişahların askerlerinin ve ordularının özellikleri, saray ve devlet teşkilatı gibi birçok tarihî bilgi ve izler de mevcuttur.

Mu'izzî'nin dîvânı, fetihlerin, mutluluğun, görkemle dolu haşmetli kıvançların yeridir.

Bu yüzden dîvânda, Mu'izzî'nin şiirinin özellikleri arasında Türk unsurunun, askerî, siyasi, edebî, kültürel hayatın ve savaş unsurlarının izleri bu dönemin tasvirlerinde bütünüyle görülmektedir.

Farsça ve Türkçe kaside yazmış olan şairlerce en çok örnek alınan şairlerden olan ve yazdığı çok sayıda şiir sebebiyle Mu'izzî ve Dîvânı, Türk-İran tarihi ve edebiyatı içinde müstesna bir yere sahiptir.

Onu bu ayrıcalıklı yönleriyle tanıtmayı amaçlayan Mu'izzî Dîvânı, Mu'izzî'nin ne kadar önemli bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

Dîvânın hemen hemen bütün muhtevası, Büyük Selçuklular ve tarihi etrafında toplanır.

Emîr Mu'izzî'nin övgüde bulunduğu hususlar da Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetimine, tarihine, kültürüne; sultanların, vezirlerin ve emîrlerin adaletine, dindarlıklarına, cesurluklarına, âdetine; Türkler ve boylarına dairdir.

Büyük kısmı itibarıyla bir Selçuklu tarihi olan Emîr Mu'izzî Dîvânı, oldukça tafsilatlı bilgiler veren bir kaynaktır.

Dîvânda Selçuklu sultanları, Gazneli, Karahanlı ve diğer sultanlar, vezirler, emîrler, diğer önemli şahsiyetler, sultanların yaptığı savaşlar ve fethettiği yerler, dönemin imar faaliyetleri ve diğer önemli hâdiseler hakkında tafsilatlı ve önemli bilgilere yer verilmiştir.

Bunların yanı sıra Mu'izzî Dîvânı'nda Büyük Selçuklu Saray ve Devlet Teşkilatı'na dair bilgilere de ulaşılmaktadır.

Ayrıca Selçuklu ordusu ve askerlerinin özellikleri, Selçuklu ordu teçhizatı ve savaş aletleri, Selçuklu ordusunun savaş kıyafetleri ve giyim eşyası hakkında Emîr Mu'izzî'nin verdiği bilgiler ve özellikle örnek olarak naklettiği beyitler de dikkate değerdir.

Mu'izzî Dîvânı'nda Türkler ve Türk boylarından da bahsedilerek, Türklerin güzellikleri, Firdevsî ve Şehnâme'nin eleştirilmesi, Türklerin ve Türk Sultanlarının dinî inanç ve tercihleri konularında malumata da yer verilmiştir.

Asıl tarih kaynaklarında zikredilen veya zikredilmeyen nice tarihî malumat, yarım asrı aşkın hem Melikşâh hem Sencer zamanının saray şairliğini yapmış, dönemin tarihî birçok hâdisesine tanıklık etmiş Büyük Selçuklu şairi Mu'izzî'nin dîvânında detaylarıyla ele alınmakta ve tarihe kaynaklık edebilecek tafsilatlı bilgilere ulaşılmaktadır.

Mu'izzî Dîvânı'ndan hareketle, Selçuklu devlet teşkilatının, anlayışının ve dönemin tarihî olaylarının methiyeci şairlerin şiirine nasıl yansıdığı konusu da birçok bakımdan anlam yüklüdür.

Bu hususların tespitinin hem edebiyat hem edebiyat tarihi, hem de siyasi tarih açısından İslam ve Türk dünyası için önemli olduğu açıktır.

Mu'izzî'nin dîvânı, devrin edebî zevki, şairin Selçukluların öz kimlikleri ile ilgili ne gibi duyarlılık taşıdığı, Türklerin soy ve asâletleri, eski İran hükümdarlarıyla mukayeseleri ve dindarlıkları gibi konularda bilgi sağlamaktadır.

Bilinen veya bilinmeyen, asıl tarih kaynaklarında zikredilen ve zikredilmeyen birçok önemli şahsiyete de dîvânda yer verilmiştir.

Mu'izzî'nin, dîvânında bu tarihî şahsiyetleri neden zikrettiği, hangi yönleriyle ele alıp o kimselere övgüde bulunduğu, o şahsiyetlerin devlet işlerindeki öneminden ve tarihte üstlendiği rollerden dolayı olduğu açıkça görülmektedir.

Büyük Selçuklu dönemine mensup ve özgü olmak üzere Emîr Mu'izzî'nin şiirlerinde birçok isme tesadüf edilmektedir.

Mu'izzî dîvânında Melikşâh için toplamda 2922 beyit olmak üzere 112 kaside, Sultan Sencer için 2353 beyit olmak üzere 68 kaside, Sultan Berkyâruk için 500 beyit olmak üzere 10 kaside ve Sultan Muhammed Tapar için 100 beyit olmak üzere 6 kaside bulunmaktadır. Yaklaşık 4500 beyit dîvânda Mu'izzî tarafından Büyük Selçuklu Devletinin sultanları için kaleme alınmıştır.

Ayrıca Mu'izzî, Selçuk Bey, Çağrı Bey, Tuğrul Bey ve Sultan Alp Arslan dönemlerinin şairi olmadığı için dîvânında bu sultanlara ait doğrudan doğruya bir methiye olmasa da çeşitli sebeplerle dîvânında birçok beyitte bu Selçuklu sultanlarına atıfta bulunarak adlarını zikretmiştir.

Tarihin hünerli, vasıflı, devlet işlerinde düzeni sağlayan, devletine ve devrin sultanlarına yardımcı olmalarıyla efsane haline gelmiş başta ünlü vezir Nizâmülmülk, oğulları Fahrülmülk, 'İzzülmülk, Müeyyidülmülk, 'Îmâdülmülk Ebu'l-Kâsım ve yeğeni Şihâbulislâm Ebu'l-Mehâsin 'Abdürrezzâk olmak üzere müstakil olarak Büyük Selçuklu Devleti'nin 28 vezirinin; Arslan Argû, Mu'înüddeve, İspehbud Şemsülmülk-i 'Alî, 'Alâeddîn Atsız Hârezmşâh, Fahreddîn Togâyürek gibi 22 emîrinin; Gazneli Behrâmşâh ve Hârezmşâh Atsız gibi dönemin devlet adamlarının adları dîvânda çokça geçmekte; şöhretlerine ve zikredilmelerine sebep olan özelliklerine telmihler yapılmaktadır.

Dîvânda bu önemli şahsiyetlerin, hangi yönleriyle övüldüğü ve hangi özellikleriyle zikredildiği hususu da dikkat çekici mahiyettedir.

Selçuklu sarayı çevresinde yaşadığı için Sultan Melikşâh ve Sultan Sencer'in elli yıldan fazla saray şairliği görevini ifa etmiş olan Mu'izzî'nin özellik taşıyan dîvânı, bizzat bahsettiği fetihler ve tarihî olaylar açısından değerli ve önemlidir.

Dîvânda sultanların, vezirlerin, emîrlerin, devlet ileri gelenlerinin övgüleri ve özellikleri yanında; Sultan Melikşâh'ın Semerkand Fethi, Türkistan Fethi ve Şam Fethi, Sultan Sencer'in Gazne Fethi ve Sâve Savaşı, Melikşâh'ın ikinci Semerkand Fethi, Melikşâh'ın Mâverâünnehir Fethi, Melikşâh'ın Rûm ve Şam Seferi, Sultan Sencer'in ikinci Gazne Fethi gibi fetihleri ve savaşları, fetih kutlamaları, sultanların başkente dönüşleri, sultanların oğullarının doğumu, vezirlerin vezirliğini kutlama gibi önemli görülen birçok tarihî olaylarla ilgili yüzlerce kaside vardır.

Mu'izzî'nin şiirlerinin konuları arasında dikkate değer mahiyette Türklerin dinî tercihlerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Selçuklularla özdeşleşen önemli özelliklerden biri de, Selçukluların Sünnî ve Hanefî çizgide bir dindarlık anlayışına sahip olmalarıdır.

Bu özelliğin Mu'izzî'nin şiirine ziyadesiyle yansımaları dikkat çekicidir. Mu'izzî'nin Sünnî ve Hanefî çizgide yansıttığı dinî bakış tarzı, şiirinin bu konudaki belirgin özelliklerindedir.

Saray şairi olarak Mu'izzî'nin dîvânında, üç yerde Allah'ın vasfı ve tevhîd konulu kaside yer almakta, bunların içinde Peygamberle ilgili beyitlerin olması, Peygamberin na'tını da göstermektedir.

Ayrıca Mu'izzî, tevhîd konulu bir şiir daha söylemiştir.

Bunların yanı sıra Mu'izzî, birçok şiir başlığı altında Allah'ın sıfatlarından, dört halifeden, peygamberler ve mucizelerinden ve birçok âyetten dîvânında çokça bahsetmiştir.

Bu hususlar göz önünde tutularak Mu'izzî'nin söylediği dinî unsurların ve İslâm akideleri üzerine ifade ettiği tasvirlerin dîvânında çokça görülmesi, Selçukluların ve Mu'izzî'nin dinî inancı hakkında oldukça doğru bilgiler vermektedir.

Mu'izzî, dîvânında pek çok imar faaliyetlerine de yer vermiştir. Dîvânda yer alan ve beyan edilen bilgiler doğrultusunda Selçuklu Sultanları yaşadıkları dönem boyunca birçok imar faaliyetlerinde bulunmuş, fethettikleri ülke ve toprakları bayındır hale getirmişlerdir.

Ele geçirdikleri yerlerde viran olmuş birçok beldeyi ve yapıları mamur kılarak, kendi inanç, kültür ve hayat tarzlarını yaymışlardır.

Selçuklu sultanları, hem fethettikleri hem de ikamet ettikleri yerlerde, milleti için huzur ve sükûn ortamı içinde halkın hayatlarını idame ettirip geçimlerini sağlayacağı uyumlu ve müşterek bir yaşamın ortaya çıkmasını sağlamışlardır.

Bunun neticesinde Büyük Selçuklu Sultanları ve devlet adamları tarafından adalete ve refaha dayalı bir toplum düzeni oluşmuştur.

Büyük Selçuklular dönemi şairi Emîr Mu'izzî'nin dîvânında yer verdiği bir başka önemli husus Türk boylarıdır.

Genel olarak dîvânda Türk adının yanı sıra Karluk (**Halluh**), Hazar, Çiğil, Yağma boy adları kullanılmış ve kimi zaman da yerlere nispet ederek Çin Türkleri; Çiğil ve Kandahâr Türkleri şeklinde isimlendirmelere de gidilmiştir.

Mu'izzî, Arap, Acem, Deylem, Deyyâr, Hint ve Rûm boy ile kavimlerine de dîvânında yer vermiştir.

Türklerin güzelliklerinden de söz eden Mu'izzî, dîvânında genel olarak Türkler hakkında çarpıcı değerlendirmeler yapmakta; Türk adına ve özelliklerine yer vermektedir.

Mu'izzî'nin, Cenâb-ı Hakk'ın, Türkistan'ı güzellik ve olgunluk içerisinde yarattığı; Türklerin kahramanlıkları, devlet yönetimleri, dindarlıkları, soy ve asaletleri gibi yönleriyle güzelliklerin ve olgunlukların Türklerden haber verdiği; hizmette ve sevgide Türklere gönül vermek gerektiği; İslâmın bekâsının Türklerin devletiyle sağlanacağı gibi tespit ve ifadeleri, Türk adına olumlu ve yüceltici anlamları barındırmaktadır.

Selçuklularla özdeşleşen bir diğer özellik de Türklerin, Sünnî ve Hanefî çizgide bir dindarlık anlayışına sahip olmalarıdır.

Türklerin İslamiyet'e bağlılığı ve mezhep olarak genelde Sünnî-Hanefî oluşları, şairlerin övgü ifadeleri içerisinde sıklıkla söz konusu edilmektedir.

"Aksi yöndeki tercihler, bu asırlardaki şiirlerde oldukça az görülmektedir. İlk Farsça şiirlerin söylendiği bölgelerdeki bu tercihin, Farsça şiirdeki yansımaları dikkate şayandır."

Mu'izzî'nin şiirinin konuları arasında Türkler ve onların dinî tercihlerinin önemli ve ayrı bir yeri vardır.

Dindar kimliğine sahip Selçuklu sultanları da, dinin hâmesi konumunda olmuşlardır. Selçuklu Sultanlarının dinî hayatı yaşamaya olan arzuları ve bunu hayata geçirmeleri dikkat çekici mahiyettedir.

Selçuklu dönemi şairlerinin şiirlerinde, özellikle Mu'izzî'nin dîvânında dinî hissiyatın taşınması ve adaletin gerçekleştirilmesi arzusu, çok yaygın ve yoğun olarak işlenmiştir.

"İslâmiyet sonrasında, bin yılı civarında Türk topluluklarının Anadolu için taşıdıkları ideallere işaret eden ifadeler, bu dönem şiirlerinde tesadüf edilmektedir."

Türk hâkimiyet ve öz değerleri anlayışı ile yakinen ilgili bulunan ve bu anlayışın her bir tezahürü ve tecellisi olarak görünen bu meselenin anlaşılması için Emîr Mu'izzî'nin Selçuklu Devleti'nin mahiyetini anlatan dîvânı, baştanbaşa tarihî bir kaynaktır.

Mu'izzî'nin şiirleri, Müslüman Türk sultanların, devlet adamlarının ve milletin kültür dünyasıyla ilgilidir.

Bu açıdan Büyük Selçuklu dönemi saray şairi olması bakımından şairimiz Mu'izzî'nin dîvânı, tarihî bilgilerle dolu bir kaynak olduğu için dîvânın muhteviyatında bulunan ve Selçuklu devlet teşkilatının, anlayışının ve dönemin tarihî olaylarının, Emîr Mu'izzî'nin dîvânındaki şiirlere yansması sebebiyle her şiir neredeyse o dönemin siyasi, tarihî, sosyal ve kültürel özelliklerini ihtiva etmektedir.

Bunların ışığında bu vatan topraklarında yaklaşık iki yüz elli yıl hüküm sürmüş bir devletin tarihi, siyasi ve kültürel açıdan önemli olduğu kadar Türklerin öz kimlikleriyle ilgili ne gibi duyarlılık taşıdıkları bakımından da bir hayli önemlidir.

Bu bakımdan Emîr Mu'izzî Dîvânı'nın, Büyük Selçuklu Devleti'nden sonraki bin yıllık tarihe damgasını vuran ve örnek olan bir dönemin Türk-İslam siyasi, sosyal ve kültürel çevresine katkı sağladığı görülmektedir.

Büyük Selçuklu Devleti tarihi hakkında çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, Mu'izzî gibi Farsça şiir söylemiş Türk asıllı şairler ve bu şairlerin Türkçe'ye katkısı üzerinde araştırmaların sürdürülmesi gerekli görülmektedir.

Büyük Selçuklular döneminin tarihî, siyasi, kültürel ve edebî açılarından ne kadar önemli bir devir olduğu Emîr Mu'izzî üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Âştiyânî, Abbâs İkbâl, Mecmû'e-yi makâlât-i 'Abbâs İkbâl Âştiyânî, drl. ve dzl. Muhammed Debîr-i Siyâkî, İntişârât-i Rûzne, C I, Tahran, 1378/1999.

Âştiyânî, Abbâs İkbâl, Vezâret der 'ahd-i selâtin-i buzurg-i Selcûkî, Tahran, 1338/1959.

Ateş, Ahmed, "Mu'izzî", İA, C VIII, İstanbul, 1979.

Avfî, Muhammed, Lubâbu'l-elbâb, nşr. 1. Cilt Edward G. Browne-Muhammed-i Kazvînî; 2. Cilt E. G. Browne, I-II, London, 1906.

Barthold, W., Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, haz. Kazım Yaşar Koprıman-İsmail Aka, Ankara, 1975.

Gazâlî, İmam, "Bâtınîlerin Belini Kıran Deliller-Kitâb-ı Kavâsimu'l Bâtınıyye" ve "Te'vilin Temel İlkeleri-el-Kânûnü'l-Küllî fi't-Te'vil", İnceleme ve Çeviri: Prof. Dr. Ahmed Ateş, Büyüyen Ay Yayınları, 2017.

Gökmen, Gökhan, Mu'izzî'nin Şiir Dünyası, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kırıkkale, 2018.

Karaismailoğlu, Adnan, "Mu'izzî", TDVİA, C XXXI, İstanbul, 2006, s. 98-99.

Karaismailoğlu, Adnan, Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

Karaismailoğlu, Adnan, "Selçuklu Sarayında Şiir ve Şair", V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995), Konya, 1996.

Karaismailoğlu, Adnan, "Selçuklu Devri Şiiri ve Şair Mu'izzî", II. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-Selçuklularda Bilim ve Düşünce (19-21 Ekim 2011), C 4, Konya, 2013, s. 71-78.

Köymen, Mehmet Altay, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Kuruluş Devri, C I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. bs., Ankara, 2011.

Köymen, Mehmet Altay, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, İkinci İmparatorluk Devri, C II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. bs., Ankara, 2011.

Köymen, Mehmet Altay, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Alp Arslan ve Zamanı, C III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6. bs., Ankara, 2016.

Köymen, Mehmet Altay, Selçuklu Devri Türk Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Köymen, Mehmet Altay, "Alp Arslan Zamanı Selçuklu Saray Teşkilâtı ve Hayatı", Tarih Araştırmaları Dergisi, C IV, S 6, 1966, s. 1-99.

Köymen, Mehmet Altay, "Alp Arslan Zamanı Selçuklu Askerî Teşkilâtı", Tarih Araştırmaları Dergisi, C V, S 8, Ankara, 1970, s. 1-73.

Merçil, Erdoğan, Büyük Selçuklu Devri (Siyasi Tarih), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Merçil, Erdoğan, Selçuklularda Hükümdarlık Alâmetleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.

Merçil, Erdoğan, Selçuklular Zamanında Dîvân Teşkilâtı (Merkez ve Eyalet Divânları), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015.

Mu'izzî, Kulliyât-i Dîvân, mukaddime ve tsh. Nâsır-ı Heyyirî, Neşr-i Merzbân, Tahran, 1362/1984.

Mu'izzî, Kulliyât-i Dîvân-i Emîr Mu'izzî-i Nişâbüri, önsöz, tashih ve açıklamalar Muhammed Rızâ Kanberî, İntişârât-i Zevvâr, Tahran, 1393/2014.

Mu'izzî, Dîvân-i Emîr Mu'izzî, tsh. 'Abbâs İkbâl Âştîyânî, İntişârât-i Esâfir, Tahran, 1389/2010.

Özgüdenli, Osman G., "Büyük Selçuklu Sultanlarına Ait Farsça Şiirler", Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, C 1, sayı 2, Sonbahar 2014.

Turan, Osman, Selçuklular Târîhi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ötüken Neşriyat, 3. basım, İstanbul, 2008.

Turan, Osman, Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul, 1980.

